

Pauliina Rahkonen
Lapsilähtöisyys yhteisöllisessä päiväkodissa

Opinnäytetyö
Kevät 2011
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Koulutusyksikkö:	Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)
Tekijä:	Rahkonen, Pauliina
Työn nimi:	Lapsilähtöisyys yhteisöllisessä päiväkodissa
Ohjaaja:	Rinne, Päivi

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 68

Liitteiden määrä: 2

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia lapsilähtöisyyttä ja sen toteutumista yhteisöllisessä, Seinäjoella sijaitsevassa Lintuviidan päiväkodissa. Lintuviidan päiväkodissa ei ole perinteisiä 21 lapsen ryhmiä, vaan päiväkodissa kaikki 1-5 -vuotiaat lapset sekä kaksi esiopetusryhmää toimivat yhteisöllisellä periaatteella. Toiminta yhteisöllisessä päiväkodissa perustuu pienryhmiin, mutta vapaan leikin ja toiminnan aikana lapsi voi valita koko talossa missä leikkii ja kenen kanssa. Lisäksi selvitin yhteisöllisyyden hyötyjä, haasteita ja kehittämistarpeita lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Kerron aluksi tarkemmin Lintuviidan päiväkodista ja sen yhteisöllisestä toimintatavasta. Teoriaosuudessa kerron lapsilähtöisyydestä ja sen taustasta, yhteisöllisyydestä käsitteenä sekä yhteisöllisyydestä varhaiskasvatuksessa.

Tutkimusmenetelmänä käytin laadullista tutkimusta. Haastattelin kuutta Lintuviidan päiväkodin kasvattajaa. Mallia Lintuviidan päiväkodin yhteisölliselle toimintatavalle on haettu Porvoon päiväkotikielillä Kuperkeikasta, joten lisäksi tein asiantuntijahaastattelun puhelimitse Kuperkeikan omistajalle ja johtajalle Seija Kastari-Johanssonille.

Tutkimuksen päätuloksina voi todeta, että yhteisöllisyys mahdollistaa lapsilähtöisyyden todellisen toteutumisen. Yhteisöllinen päiväkotikielillä mahdollistaa lapsen yksilöllisyyden huomioimisen, kaverisuhteet yli ikärajojen sekä sisaruussuhteiden vaalimisen. Yhteisöllisen päiväkodin fyysiset tilat mahdollistavat myös lapsilähtöisyyden. Haasteina yhteisöllisessä päiväkodissa tutkimukseni mukaan on yhteisön dynaamisuus, informaatio ja tiedonkulku sekä alle 3-vuotiaat lapset. Kehittämistarpeina nähtiin lapsilähtöisyyden lisääminen päiväkodin arkeen yhteisöllisyyttä hyödyntäen.

Asiasanat: lapsilähtöisyys, yhteisöllisyys, yksilöllisyys, varhaiskasvatus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS ABSTRACT

Faculty: School of Health Care and Social Work
Degree Programme: Degree Programme in Social Work
Specialisation: Bachelor of Social Services
Author: Rahkonen, Pauliina
Title of thesis: Child-centeredness in communal daycare
Supervisor: Rinne, Päivi

Year: 2011 Number of pages: 68 Number of appendices: 2

The aim of this thesis was to study child-centeredness and its realization in a communal daycare center, Lintuviidan päiväkoti, located in Seinäjoki. In this daycare center there are no traditional groups consisting of 21 children, but all the children aged 1-5 years, and also two preschool groups, function according to a communal principle: The activity in a communal daycare center is based on working in small groups. I also studied the benefits, challenges and developmental needs of communality through a child-centered perspective. First I will provide some information about the Lintuviidan päiväkoti- daycare center and its communal activity principle. In the theory part of this thesis I will provide insight into child-centeredness and its background, and I will also take a look into communality as a concept and communality in early childhood education.

This study is a qualitative research. I interviewed six educators in the Lintuviidan päiväkoti- daycare center. The model for the communal activity principle in Lintuviidan päiväkoti has been received from the daycare center Kuperkeikka in Porvoo, which is why I also conducted an expert interview via phone with the owner and manager of Kuperkeikka, Seija Kastari-Johansson.

One of the main results of this study is that communality enables the actual realization of child-centeredness. A communal daycare center helps the educators to take into consideration the individuality of children and it also makes possible for the children to form friendships over age borders and to cultivate sibling relationships. The physical premises of a communal daycare center also enable child-centeredness. Some of the challenges in a communal daycare center, according to my study, are the dynamics of the community, the flow of information, and also children under the age of three. One of the developmental needs was considered to be to add child-centeredness into the everyday life of the daycare center by making use of communality.

Key words: Child-centeredness, Communality, Individuality, Early childhood education

SISÄLTÖ

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ	2
THESIS ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 LINTUVIIDAN PÄIVÄKODIN ESITTELY	8
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	11
3.1 Aikaisemmat tutkimukset	11
3.2 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	12
3.3 Tutkimuskysymykset	13
3.4 Menetelmänä laadullinen tutkimus	14
3.5 Tutkimusaineiston kerääminen	14
3.6 Tutkimuksen luotettavuus	16
4 LAPSILÄHTÖISYYDEN TAUSTAA	19
4.1 Lait ja asiakirjat lapsilähtöisyyden taustalla	19
4.2 Aikuislähtöisyydestä lapsilähtöisyyteen	20
4.3 Varhaiskasvatus nykyään	22
4.3.1 Sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys	23
5 LAPSILÄHTÖISYYS VARHAISKASVATUKSEN PERUSTANA	25
5.1 Lapsilähtöisyys vai – keskeisyys?	25
5.2 Lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista ja tarpeiden tunnistamista	26
5.2.1 Lapsen yksilöllisen hoidon haasteet	27
5.3 Kuulemista ja lapsen mielipiteiden huomioon ottamista	29
5.4 Lapsen kohtaamista	30
6 YHTEISÖLLISYYS VARHAISKASVATUKSESSA	32
6.1 Yhteisöllisyys sosiaali- ja terveysalalla	32
6.2 Päiväkoti yhteisönä	34
6.3 Yhteisö - väline toteuttaa perustehtävää	36
6.4 Projektityöskentelyä yhdessä	38

7 LAPSILÄHTÖISYYS JA SEN TOTEUTUMINEN YHTEISÖLLISESSÄ PÄIVÄKODISSA	39
7.1 Lapsilähtöisyyden määrittely	39
7.2 Yhteisöllisyys lapsilähtöisyyden mahdollistajana	40
7.3 Pienryhmätoiminta ja omahoitajuus takaavat lapsen kohtaamisen ja yksilöllisyyden huomioimisen.....	45
8 YHTEISÖLLISYYDEN HYÖDYT LAPSILÄHTÖISYYDEN NÄKÖKULMASTA...	49
8.1 Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen.....	49
8.2 Aikuiset kaikkia lapsia varten.....	50
8.3 Lasten ja kasvattajien vahvuuksien hyödyntäminen	51
9 YHTEISÖLLISYYDEN HAASTEET JA KEHITTÄMISEN TARPEET LAPSILÄHTÖISYYDEN NÄKÖKULMASTA.....	53
9.1 Haasteet	53
9.2 Lapsilähtöisyyden kehittäminen yhteisöllisyyttä hyödyntäen	56
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
11 POHDINTA	63
LÄHTEET.....	66
LIITE 1: Haastattelukysymykset	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe lapsilähtöisyys yhteisöllisessä päiväkodissa on tutkimus siitä, miten yhteisöllisessä noin 100 lapsen ja 20 työntekijän päiväkodissa lapsilähtöisyys toteutuu. Yhteiskunnan muuttuessa myös päivähoito tai laajemmin ajateltuna varhaiskasvatus muuttuu ja kehittyy. Päivähoitoa luonnehditaan nykyään lapsilähtöisenä toimintana, jonka perimmäisenä tarkoituksena on mahdollisimman laadukas ja tavoitteellinen varhaiskasvatus. Lapsilähtöisyys on käsitteenä vakiintunut käytäntöön ja sitä käytetään riippumatta siitä, onko toiminta todellisuudessa lapsilähtöistä (Kalliala 2010, 19). Lisäksi varhaiskasvatuksen kentällä puhutaan paljon, kuinka päivähoidossa pystytään ottamaan lapsen yksilöllisyys huomioon.

Tutkimuksen kohteena oleva, Seinäjoella sijaitseva, Lintuviidan päiväkotitoimii yhteisöllisellä periaatteella, jolloin päiväkodissa ei ole perinteisiä lapsiryhmiä. Päiväkodissa 1-5-vuotiaat lapset toimivat yhdessä. Lisäksi päiväkodissa on kaksi esiopetusryhmää. Yhteisöllisellä periaatteella toimivia päiväkotiteja saattaa olla useita, mutta ne eivät välttämättä ole näin suuria yksiköitä, kuin Lintuviidan päiväkotitoimii. Lintuviidan päiväkodin lapset on jaettu pienryhmiin iän ja kehitystason mukaisesti. Pienryhmätoiminta rytmittävää päiväkodin arkea. Vapaan leikin ja toiminnan kautta muodostuu lasten omaehtoisia ja vapaamuotoisia pienryhmiä. Yhteisöllisyys sosi- ja terveysalalla on käytetty toimintatapa, mutta miten se soveltuu varhaiskasvatukseen?

Aluksi kerron enemmän Lintuviidan päiväkodista ja siitä, miten ajatus yhteisöllisestä päiväkodista lähti. Sen jälkeen kerron tarkemmin tutkimuksen toteuttamisesta. Teoriaosuudessa tuon esille lapsilähtöisyyden ja yhteisöllisyyden määrittelyä yhteiskuntatasolta aina yksilötasolle.

Työni tutkimuskysymyksiä ovat: mitä lapsilähtöisyys on ja miten se ilmenee Lintuviidan päiväkodissa? Mitä hyötyä, haasteita ja kehittämistarpeita yhteisöllisyys tuo lapsilähtöisen kasvatuksen näkökulmasta? Tutkimuksen toteutin haastattelemalla Lintuviidan kasvattajia. Lintuviidan yhteisölliseen toimintatapaan on haettu mallia Porvoosta sijaitsevasta päiväkotitoimii Kuperkeikasta ja tein asiantuntijahaastattelun

Kuperkeikan omistajalle, joka kertoi ajatuksiaan ja taustoja ryhmättömästä päiväkodistä, jossa työprosessia on muokattu niin, että se ottaa lapsen yksilöllisyyden huomioon paremmin.

2 LINTUVIIDAN PÄIVÄKODIN ESITTELY

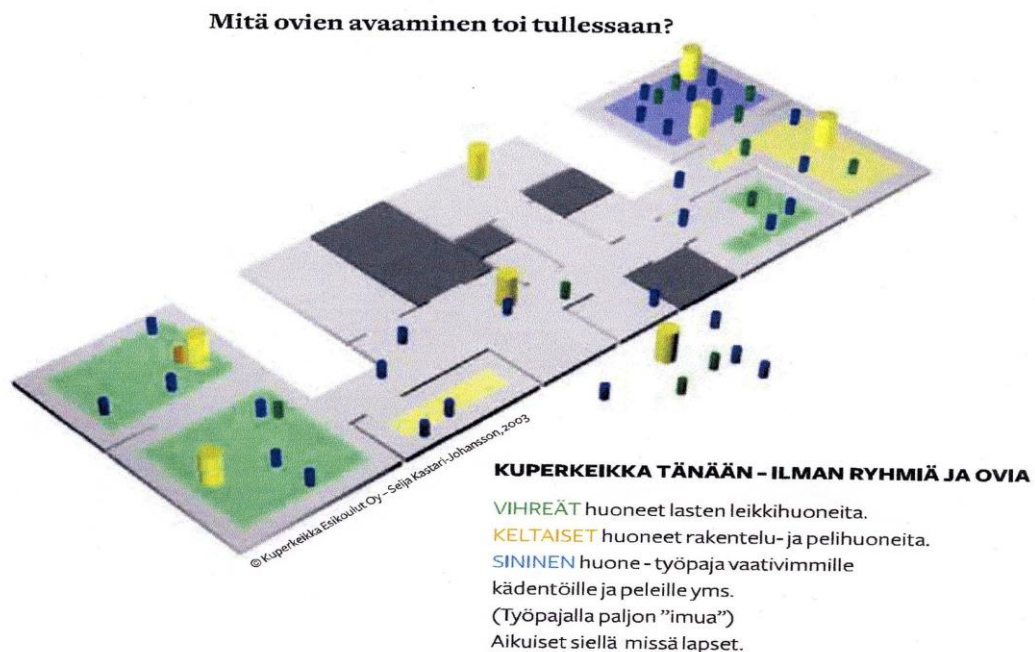
Seinäjoella varhaiskasvatus kuuluu sivistystoimen alaisuuteen. Seinäjoella sijaitseva Lintuviidan päiväkoti on Suomessa harvinainen päiväkoti, jossa yhteisökasvatus on vahvasti esillä. Yhteisöllisessä periaatteella toimivia päiväkotia saattaa olla useita, mutta ne ovat usein pienempiä yksiköitä. Lintuviidan päiväkoti on noin 100 lapsen ja noin 20 työntekijän päiväkoti. Seinäjoella toimivassa Lintuviidan päiväkodissa toimii 1-5-vuotiaiden ryhmä ja kaksi esiopetusryhmää, jotka ovat jaoteltu aamupäivä- ja iltapäiväeskareihin. Lintuviidan päiväkodin henkilökuntaan kuuluu vastaava päiväkodinopettaja, 8 päiväkodinopettajaa, 8 hoitajaa sekä 4 laitoshuoltajaa. Päiväkodinopettajina toimii sekä lastentarhanopettajan pätevyyden saaneita yliopistosta sekä sosionomeja (AMK), joilla on lastentarhanopettajan pätevyys. Päiväkodin kanssa samassa talossa toimivat koulu, neuvola, hammashoitola sekä seurakunnan kerho.

Sinällään Lintuviidassa ei ole ryhmiä, mutta lapsilla on tietysti oma ”kotipesänsä” johon vanhemmat tuovat lapsen aamulla. Koko päiväkodille yhteisiä hetkiä ovat aamukokoontuminen, ulkoilu, kuukausittainen lauluhetki, erilaiset juhlat ja projektit ja ruokailu salissa. Yhteisöllisyys näkyy myös niin, että kaikki auttavat toisiaan ja lapset leikkivät toistensa kanssa, iästä riippumatta. (Lintuviidan päiväkodin Vasu 2010-2011.) Yhteisöllisellä periaatteella toimivat siis talon henkilökunta, jolloin lapset ovat kaikkien lapsia.

Toiminta yhteisöllisesti toimivassa päiväkodissa perustuu erilaisiin pienryhmiin. Nämä pienryhmät ovat osin ennalta määriteltäviä kehitystason tai vaikkapa teeman mukaan. Esimerkiksi kaikkein pienimmille on omia hoivahetkiä, jumppaa ja loruttelehetkiä. Pienryhmiä muodostuu lasten omien valintojen kautta esimerkiksi leikki- paikkojen ja leikkikavereiden kautta. (Lintuviidan päiväkodin Vasu 2010-2011.)

Ryhmättömyys mahdollistaa myös sen, että päiväkodin tilat on voitu hyödyntää ja talossa on yhteisten leikkitilojen lisäksi ateljee, kirjasto, nukkarit ja paja. Lisäksi leikkihuoneet on jaettu teemojen mukaan esimerkiksi autoleikki, kotileikki ja ritari- leikki ym. Ateljeessa on paljon eri materiaaleja lasten ulottuvilla, joista he saavat

vapaasti valita, mitä tekevät. Erillisessä rakennuksessa sijaitsevassa pajassa voidaan toteuttaa hieman haastavampia juttuja, kuten työstää pidempikestoisia projekteja eri teemojen pohjalta. (Lintuviidan päiväkodin Vasu 2010 -2011.)

Kuvio 2. Päiväkotikuperkeikan ryhmättömyys. Aikuiset ovat siellä missä lapsetkin. (Vrt. Lintuviidan päiväkotia.)

Kuvio on pohjapiirros Kuperkeikasta, jossa ovet ovat avoinna ja ryhmiä ei ole. Kuvio on peräisin Kuperkeikan nettisivuilta, mutta sen voisi yhdistää myös Lintuviidan päiväkotiin, koska siellä ei ole myöskään ryhmiä eikä ovia suljettuina. Yllä olevasta kuvasta voi huomata, että lapsia on jakaantunut melko tasaisesti ympäri päiväkotia. Aikuiset on merkitty isoin keltaisin palikoin ja kuvasta voidaan huomata, että aikuiset ovat siellä missä lapsetkin. Huoneet ovat teemoiteltu ja ne ohjaavat lasten päivittäisiä valintoja oman kiinnostuksen ja kehitystason mukaan, aivan kuten Lintuviidankin päiväkodissa.

Lintuviidan päiväkodin yhteisöllisyyden juurilla – Mallia Porvoon päiväkotikuperkeikasta. Lintuviidan päiväkotiin on haettu mallia Porvoon yksityisestä päiväkotikuperkeikasta. Lintuviidan päiväkotia aloitti yhteisöllisen toimintansa vuonna 2009 silloisen päiväkodin johtajan toimesta. Hän oli työskennellyt

Porvoossa päiväkotiki Kuperkeikassa ja toi Kuperkeikan ajattelua Seinäjoen Lintuviidan päiväkotiin. Halusin saada asiantuntijankommentteja opinnäytetyöhöni, jotta ymmärtäisin paremmin yhteisöllisyyden taustoja. Otin yhteyttä Kuperkeikka Esikoulu Oy:n päiväkodin johtajaan Seija Kastari-Johanssoniin ja haastattelin häntä puhelimitse. Halusin selvittää mistä ajatus ryhmättömästä päiväkodista, jossa työprosessia on muutettu perinteisestä, on lähtenyt ja miten se liittyy lapsilähtöisyyteen. Kerron taustoja sille, mihin ryhmättömän päiväkodin ajatus pohjautuu. Teorialähteenä käytän muissakin luvuissa Kastari-Johanssonin (2011) kommentteja sekä Kuperkeikan nettisivustoa.

Päiväkotiki Kuperkeikka on ammentanut muista pohjoismaista onnistuneimmat käytänteet uudistaessaan toimintaa lapsilähtöisemmäksi ja yhteisöllisemmäksi. Kuperkeikka on purkanut työtoimintaa vahvasti hallinneen ryhmäajattelun. Ryhmäajattelun lähtökohtana on luoda ehyempi kokonaisuus työprosessista, joka huomioisi paremmin jokaisen lapsen yksilöllisen hoidon ja huolenpidon sekä tukisi Kuperkeikan kasvatustajattelua. (Kastari-Johansson 2009, 2.) Yhteisöllisen toimintatavan lähtökohtana on siis yksilö. On kuitenkin otettava huomioon, että päiväkotiki Kuperkeikan ja Lintuviidan päiväkodin toimintatavat eivät ole samanlaisia keskenään, vaikka toimivatkin samalla periaatteella. Jokaisella päivähoitoyksiköllä on omat yksilölliset piirteensä, vaikka päiväkodissa toteutettava pedagogiikka olisi samanlainen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Aikaisemmat tutkimukset

Lapsilähtöisyyttä on tutkittu paljon varhaiskasvatuksen kentällä. Laajemman tutkimuksen teki varhaiskasvatuksen asiantuntija Marjatta Kalliala (2009) ja esitteli sitä teoksessaan *Kato mua – kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa*. Tutkimus sivusi myös lapsilähtöisyyttä ja sen toteutumista päiväkodeissa. Kallialan (2009,19) mukaan lapsilähtöisyyden käsitettä käytetään varhaiskasvatuksen kentällä huolimattomasti ja päiväkodin toimintaa kuvataan lapsilähtöiseksi riippumatta siitä, onko se todella sitä. Uskon, että lapsilähtöisyydestä on tullut niin sanotusti muotisana ja sitä käytetään vaikka ei varsinaisesti tiedetä, mitä se tarkoittaa tai miten se käytännössä näkyy. Ongelmana saattaa olla juuri se, että lupaamme esimerkiksi päiväkodin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa paljon, mutta se, mitä lupaamme, tulisi näyttäytyä myös käytännössä.

Lapsilähtöisyyden tutkimiseen on monia tapoja. Yleisimpiä tapoja on havainnoida esimerkiksi päiväkodin toimintaa, toteutuuko lapsilähtöisyys arjessa. Lisäksi kasvattajien haastatteluja käytetään usein tutkimuksessa tukemaan havainnointia. Esimerkiksi sosionomi (AMK) Maija Koivula (2010) opinnäytetyössään tutkii toteutuuko lapsilähtöisyys valitsemassaan päiväkodissa juuri haastatteluiden ja havainnoinnin kautta. Lapsilähtöistä tutkimusta voidaan tehdä myös nimenomaan lapsista käsin eli eri menetelmin kerätä tietoa ja mielipiteitä lapsilta ja hyödyntää sitä päivähoiton arjessa. Karlsson (2010) käsittelee artikkelissaan *Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen nimenomaan lasta tutkimuksen näkökulmasta*.

En ole törmännyt opinnäytetyötäni tehdessä tutkimuksiin, jotka yhdistäisivät lapsilähtöisyyttä ja yhteisöllisyyttä. On olemassa kuitenkin teoriaa, kuten Reggio Emiliaisesta kasvatuksesta, jossa yhdistyvät yhteisöllisyys ja lapsilähtöisyys. Muissa vaihtoehtopedagogiikoissa tulee myös vahvasti esille lapsilähtöisyys, jolloin lasta ja lapsuutta elämänvaiheena pidetään arvossa. Lintuviidan päiväkotitoiminta on saanut

koulutusta Reggio Emilian kasvatukseen, joten vaikutteita ja teoriapohjaa käytännön työlle he ovat osaksi saaneet sieltä. Kerron Reggio Emilia kasvatuksesta enemmän kappaleessa Projektityöskentelyä yhdessä.

Lintuviidan päiväkodin yhteisöllisyyteen on otettu mallia Porvoossa sijaitsevasta päiväkotiki Kuperkeikasta. Sosionomi Marjo Haapanen (2010) on tehnyt opinnäytetyönään Kuperkeikkaan kehittämisprosessin kasvattajien työnkuvasta ja päiväkodin työprosessista. Yhteisöllisessä päiväkodissa ei ole ryhmiä, jolloin työprosessi eli se, miten päivä rakentuu, on myös erilainen. Työprosessin muuttaminen on ratkaisu joihinkin päivähoiton ongelmiin, mutta tuo mukanaan myös erilaisia haasteita. Haapasen opinnäytetyössä kasvattajien työnkuvaa pyritään selkiyttämään.

3.2 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Lapsilähtöisyys käsitteenä oli tullut itseäni opiskeluaikana vastaan niin teoriassa kuin käytännön kentällä varhaiskasvatuksen ammattilaisten puheessa sekä mainittuna myös monen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Olen opiskeluiden aikana kiertänyt useita päiväkotiki, jotka ovat erilaisia niin toimintatapoineen kuin kasvatustajatteluineen. Joissakin päiväkodeissa voi aistia asiaa kauheasti tutkimatta, onko varhaiskasvatus siellä lapsilähtöistä vai ollaanko kiinni edelleenkin perinteisessä ryhmäjaossa ja päiväkodin arkirutiineissa, jotka saattavat rajoittaa lapsen omaa luovuutta ja itsensä toteuttamista. Lapsilähtöisiä elementtejä löytyy varmasti jokaisesta päiväkodista, mutta se, pyrimmekö todella ajattelemaan lapsen kautta asioita, on eri asia. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus aina toteutuu niissä puitteissa, joita päivähoito antaa.

Pohdin useampaan otteeseen, kuinka lähtisin tutkimaan lapsilähtöisyyttä, kunnes sain idean ollessani opintojemme viimeisellä harjoittelujaksolla päivähoiton aluejohtajalla, jonka toimisto sijaitsee Lintuviidan päiväkodin yhteydessä. Olin muutamia päiviä Lintuviidan päiväkodin puolella ja sain kipinän yhdistää lapsilähtöisyyden yhteisöllisyyteen. En ollut ennen vastaavassa yhteisöllisessä päiväkodissa ollut, mutta huomasin noina muutamana päivänä, että lapsilähtöisyys on vahvasti

esillä Lintuviidan arjessa. Halusin lähteä tutkimaan, miten teoria tukee havaintoani siitä, että lapsilähtöisyys on vahvasti läsnä yhteisöllisessä päiväkodissa. Opinnäytetyöni toivottavasti selkeyttää ja antaa Lintuviidan päiväkodin työntekijöille enemmän teoreettista ymmärrystä lapsilähtöisyydestä ja yhteisöllisyydestä. Se voi antaa varmuutta työhön ja perustaa siihen, miksi toimimme tällä tavalla päiväkodissamme. Lisäksi opinnäytetyöni antaa ajattelemisen aihetta myös muille alan ammattilaisille siitä, miten päivähoitoa voi järjestää myös toisin.

Hirsjärvi ym. (2009, 138-139) kirjoittavat, että tutkimuksen tarkoitusta luonnehditaan usein neljän piirteen perusteella. Tutkimus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava ja siinä voi yhdistyä useita näitä piirteitä. Ensinnäkin tutkimukseni on luonteeltaan melko kuvaileva, koska kuvailen Lintuviidan päiväkodin toimintatapaa ja yhteisöllisyyttä, koska se eroaa melko vahvasti tavallisista ryhmälisistä päiväkodeista. Tutkimuksessani esiintyy vahvasti myös selittävä ulottuvuus, jolloin haen perusteita kuvailemilleni asioille teoriasta ja käytännöstä. Nämä ulottuvuudet ja piirteet eivät kuitenkaan suoraviivaisesti ole yhteydessä tutkimuksen tarkoitukseen eivätkä tutkimukselliseen lähestymistapaan.

3.3 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia sitä, miten lapsilähtöisyys liittyy yhteisöllisyyteen teoriassa ja käytännössä Lintuviidan päiväkodin kasvattajien mukaan. Pyrin luomaan kokonaiskuvaa myös yhteisöllisyyden hyödyistä, haasteista ja kehittämistarpeista lapsilähtöisyyden näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset tai päätutkimusongelmat ovat:

- Miten lapsilähtöisyys ilmenee yhteisöllisessä päiväkodissa?
- Mitä hyötyä, haasteita ja kehittämistarpeita yhteisöllisyys tuo lapsilähtöisyyden näkökulmasta?

Alaongelmat ovat:

- Mitä lapsilähtöisyys tarkoittaa ja miten se näkyy Lintuviidan päiväkodin toiminnassa?
- Miten yhteisöllisyys ilmenee päiväkodissa?
- Miten lapsen yksilöllisyys otetaan huomioon yhteisöllisessä päiväkodissa?
- Mikä merkitys pienryhmätoiminnalla on yhteisöllisessä päiväkodissa?

3.4 Menetelmänä laadullinen tutkimus

Opinnäytetyön suunnittelun vaiheessa pohdin eri tutkimusmenetelmien välillä. Halusin kuitenkin saada kasvattajien eli lastentarhanopettajien ja hoitajien äänen kuuluviin, koska opinnäytetyöni yksi tavoitteista on tuoda esille yhteisöllisyyttä väliinään kohti lapsilähtöisyyttä. Aiheesta ei ole tehty tutkimuksia, joten tartuin tuumasta toimeen, vaikka tiesin, että niinkin laajojen käsitteiden yhteensovittamisesta saattaisi tulla ajoittain hankalaa.

Kvalitatiivinen eli laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa, että tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkimussuunnitelma muotoutuu koko tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Huomasin saman piirteen, että tutkimussuunnitelma muuttui matkan varrella. Tein teoria osuuden ennen haastatteluja, jotta tiedän kysyä teemaan sopivia kysymyksiä. Kuitenkin teoriapohjakin muokkaantui vielä haastatteluista esiin tulleiden asioiden ansiosta.

3.5 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimukseni aineistoa keräsin haastattelemalla kuutta Lintuviidan päiväkodin kasvattajaa. Haastattelut tein helmikuussa 2011. Jokainen parihaastattelu oli pituudeltaan 45 -50 minuuttia. Haastattelu tuntui itselleni luontaiselta tavalta kerätä tietoa lapsilähtöisyydestä yhteisöllisessä päiväkodissa. Hirsjärvi ym. (2009, 205) kuvailevat, että haastattelun etuina on se, että siinä voidaan säädellä aineiston

keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelun etuina on myös se, että tutkimuksen aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja moniin suuntiin. Lisäksi haastattelussa on mahdollista selventää saatavia vastauksia ja syventää saatavia tietoja. Opinnäytetyöni on luonteeltaan kuvaileva ja selittävä, joten haastattelu tutkimusaineiston keräämisen kannalta tuntui parhaimmalla vaihtoehdolla työlleni.

Valitsin haastateltavat sen mukaan, että saisin haastatteluotokseeni mukaan mahdollisimmat monialaisen ja kirjavan edustuksen työntekijöistä. Keskustelimme yhdessä Lintuviidan päiväkodin henkilökunnan palaverissa, keitä haastatteluun tulisi mukaan. Halusin haastatteluuni mukaan kasvattajia, jotka olivat olleet pitempään töissä Lintuviidassa sekä sellaisia, jotka ovat olleet siellä vähemmän aikaa. Asiaa perustelen sillä, että yhteisöllisessä päiväkodissa toimivan kasvattajan täytyy tiedostaa se, miksi päiväkodissa toteutetaan yhteisöllistä pedagogiikkaa. Ilman ideologian ymmärtämistä päiväkodissa työskentely ei välttämättä ole niin tavoitteellista kuin sen pitäisi olla. Uskon siis, että jokainen siellä toimiva kasvattaja ymmärtää tavalla tai toisella yhteisöllisyyden merkityksen.

Tein haastattelun teemahaastatteluna, jolloin jaoin käsiteltävät teemat aihepiireihin eli teema-alueisiin. Pohdin ensin haastattelun toteuttamista isommassa ryhmässä. Päädyin kuitenkin ratkaisuun, joka myöhemmin osoittautui hyväksi. Hirsjärvi ym. (2009, 211) kertovat teoksessaan, että useissa tutkimuksissa on havaittu, että käytännöllisistä syistä ryhmähaastattelut ovat melko haasteellisia, kuten se, että ryhmässä olevien äänet saattavat sekoittuvat litterointivaiheessa. Haastattelun päätin toteuttaa parihaastatteluna eli jokaisessa haastattelutilanteessa oli kaksi kasvattajaa. Parihaastattelu on yksi ryhmähaastattelun alamuoto. Parihaastattelun valitsin tutkimuksen kannaltani parhaimmaksi vaihtoehdoksi, koska Grönfors (1982, 109) Hirsjärven ym. (2009,212) mukaan on todennut omassa tutkimuksessaan, että haastateltavat ovat paljon luontevampia ja vapautuneempia, kun useampia henkilöitä on paikalla. Ajattelin parihaastattelun olevan Lintuviidan työntekijöille luontevaa, koska he ovat tottuneet tekevän työtä yhteisöllisesti siis yhteisesti muiden työkavereiden kanssa. Lisäksi ajattelin myös keskustelun olevan hedelmällisempää kun haastateltavia oli kaksi. Tosin pohdin jälkepäin, kuinka haastattelutilanteissa toinen osapuoli johdatti keskustelua tiettyyn aiheeseen. Näin ei myöskään

kauheasti eriäviä mielipiteitä tullut ja oltiin monista asioista samaa mieltä, toisiaan kuitenkin täydentäen.

Asiantuntijankommentit. Teoriatietoa yhteisökasvatuksesta päiväkodissa on melko vähän. Halusin tutkimuksellani saada lisää tietoa siitä, miksi päiväkotia on ryhmätön. Mitä asioita ja ajatuksia ryhmättömän päiväkodin taustalla on? Lukiesani päiväkotia Kuperkeikasta tietoa heidän nettisivuiltaan, sain osittain selville vastauksia itselleni heränneisiin kysymyksiin. Päätin yhdistää opinnäytetyöhöni asiantuntijakommentteja ja otin yhteyden päiväkotia Kuperkeikka Esikoulut Oy:n johtajaan ja omistajaan Kastari-Johanssoniin ja tein hänelle puhelinhaastattelun, jossa hän kertoi taustoja ja ajatuksiaan Kuperkeikan ryhmättömyydestä ja nykyisestä työprosessista. Lastentarhanopettajaksi Kastari-Johansson on valmistunut Ruotsista. Hänellä on useita eri koulutuksia kasvatusalasta sekä Ruotsista että Suomesta ja lisäksi koulutuksia johtamisesta ja yrittäjyydestä. Asiantuntijakommentteja on lisätty teoriaosuuksiin lapsilähtöisyydestä ja yhteisöllisyydestä. Lisäksi peilaan joihinkin tutkimustuloksiin päiväkodin johtaja Kastari-Johanssonin mietteitä.

3.6 Tutkimuksen luotettavuus

Validiteetti. Validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä, mitä on luvattu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Toisin sanottuna haastattelukysymyksillä on tässä suuri merkitys, miten ne ovat rakennettu vastaamaan koko tutkimuksen pääkysymyksiä tai tutkimusongelmia sekä teoriaa. Teorian pitäisi tukea haastattelukysymyksiä. Tein teorian ennen haastatteluasiota, joten sain siitä paljon tietoa, mitä kysyn. Haasteita itselleni tutkimuksen kannalta toi se, että jouduin joka kysymyksessä painottamaan lapsilähtöisyyttä sekä yhteisöllisyyttä. Ne piti laittaa tiukasti yhteen, jotta saisin vastauksia sen suhteen, miten juuri heidän yhteisöllisessä päiväkodissa jokin asia näkyi lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Mikäli olisin niitä erikseen kysynyt, olisi voinut tulla erilaisia vastauksia, jotka eivät välttämättä olisi liittyneet toisiinsa.

Reabiliteetti. Reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Eli toisin sanoen esimerkiksi kaksi tutkijaa päätyisi samanlaiseen tulokseen ja olisi siis toistettavissa. Myös yksi tapa ymmärtää reliaabelius on, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saataisiin sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186.) Reliabiliteetin tarkoituksena on siis kertoa, onko tutkimus luotettava. Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti ei kuitenkaan ole aivan itsestään selvä käsite, koska tutkijan oma tulkinta vaikuttaa aina tutkimukseen. Sen voi esimerkiksi huomata siitä, mitä asioita painottaa ja korostaa ja mitä jättää vähemmälle.

Tutkimukseni luotettavuuden kannalta oli hyvä, että valitsin moninaisen kirjon Lin-tuviidan päiväkodin työntekijöitä. En siis valinnut sattumanvaraisesti vain joitakin työntekijöitä. Tutkimuksessa on aina mukana haastateltavien oma henkilökohtainen tunne asiasta. Pyrin haastattelutilanteessa saamaan haastateltavilta myös konkreettisia esimerkkejä esimerkiksi käsitteistä ja siitä, miten ne näkyvät yhteisöllisen päiväkodin arjessa.

Haastattelun huonona puolena on se, että haastattelu saattaa sisältää monia virhelähteitä. Virheitä aiheutuu sekä haastattelijan että haastateltavan toimesta. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.) Tämä näkyi mielestäni siinä, että parihaastattelussa ei tullut kovin erilaisia vastauksia tai ristiriitoja vastaajien kesken. Haastateltavien taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia näkyi myös ehkä hieman siinä, että yhteisöllisyyden haasteista kysyessäni vastauksia ei tullut niin paljon kuin hyötyjä kysyessäni. Tosin tämä voi tarkoittaa myös sitä, että hyötyjä on haasteisiin verrattavissa enemmän, mikä on tietysti erittäin hyvä.

Haastattelutilanteessa pyrin olemaan johdattamasta kysymyksiä tiettyyn vastaukseen. Välillä kuitenkin tuntui, kun pyrin esimerkiksi selkeyttämään jotakin kysymystä, että saatoin johdattaa vastaajia tiettyyn vastaukseen. Uskon kuitenkin, että he olisivat korjanneet, jos olisin esimerkiksi tulkinnut heidän vastauksia väärin tai johdattanut liikaa. Häiriötekijöitä haastattelutilanteessa ei ollut muuta kuin nauhuri, joka saattoi ehkä hieman jännittää vastaajia. Toisaalta nauhurin olemassa oloa

tuskin enää muisti haastattelun alettua. Haastattelutilanteet olivat mielestäni melko rento tilanne, koska pyrin keskustelemaan haastatteluun. Olen ollut Lintuviidan päiväkodissa muutamia päiviä ollessani hallinnon harjoittelussa samassa rakennuksessa sijaitsevalla päivähoidon aluejohtajalla. En osaa vastata, olettivatko Lintuviidan työntekijät, että tiedän jo jonkun verran päiväkodin toiminnasta, jolloin he saattoivat jättää joitakin asioita mainitsematta. Ennen haastattelutilanteen alkua olisin voinut kertoa, että vastatkaan niin, kuin en tietäisi päiväkodin toiminnasta juuri mitään. Sain kuitenkin selville haastattelukysymysten ja lisäkysymysten kautta sen, mitä tutkimuksen kannalta halusinkin saada.

4 LAPSILÄHTÖISYYDEN TAUSTAA

Lapsilähtöisyys on käsitteenä laaja ja sen voidaan ymmärtää tarkoittavan monia asioita. Lapsilähtöisyyden voidaan kuitenkin sanoa olevan varhaiskasvatuksen perusta. Laajimmillaan sen voidaan ymmärtää olevan kaikkea sitä, mikä on lapsen eduksi. Toisaalta voitaisiin myös kyseenalaistaa, kuka tietää, mikä lapselle on parasta? Päivähoito on kaukana niistä ajoista, jolloin lapsi tuotiin vain hoitoon päiväkotiin ja pyrittiin tyydyttämään lähinnä lapsen perustarpeet tai keksittiin jotain kivaa tekemistä lapsille siksi aikaa, kun vanhemmat olivat töissä. Varhaiskasvatuksen ei kuuluisi olla myöskään aikuisjohtoista, jolloin aikuiset suunnittelevat ja toteuttavat ”suunnitelmansa” lapsiryhmässä.

Lapsesta lähtevän kasvatuksen edut on selvitetty useissa tutkimuksissa, erityisesti yli 40 vuotta jatkuneessa suomalaisessa Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksessa. Lapsilähtöisen kasvatuksen on todettu edistävän lapsen sopeutumista yhteiskuntaan, tukevan lapsen itsetuntoa ja edistävän suoriutumista myöhemmin koulussa. (Järvinen ym. 2009, 36.) Lapsilähtöisellä kasvatuksella on siis kauaskantoisia eväitä lapsen tulevalle elämälle.

Jotta voisi ymmärtää lapsilähtöisyyden käsitettä, käsittelen ensin hieman lapsilähtöisyyden perustaa ja taustaa. Lisäksi käsittelen hieman päivähoidon historiaa eli sitä, mistä on päästy nykyiseen lapsilähtöiseen varhaiskasvatukseen. Määrittelen myös varhaiskasvatuksen termiä ja sitä, miten se nykyään ymmärretään. Ymmärtämällä varhaiskasvatuksen tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden, voidaan päästä sisälle lapsilähtöisyyteen.

4.1 Lait ja asiakirjat lapsilähtöisyyden taustalla

Päivähoitolaki (L 19.1.1973/36) määrittelee, miten päivähoitoa kunnassa tulee toteuttaa. Laki velvoittaa kuntaa järjestämään päivähoitoa siinä määrin, kuin tarve vaatii Suomessa vallitsevan subjektiivisen päivähoito-oikeuden takia. Laki (L 19.1.1973/36) määrittelee, että päivähoidon tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalli-

set ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvatusympäristö. Ymmärtäisin tämän itse lapsilähtöisyyden yhdeksi lähtökohdaksi. Kasvatuksen päivähoitossa tulee tukea lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista.

Vuonna 2008 uudistettu lastensuojelulaki (L13.4.2007/417) korostaa lapsen etua ja hänen kuulemistaan lasta koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on nykyään merkittävässä osassa lastensuojelussa kuin myös varhaiskasvatuksessa. Lapsilähtöisyyden voisi sanoa pohjautuvan myös YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, joka korostaa lapsen mielipiteiden huomioon ottamista. Lapsen edun toteuttaminen ja lapsen kuuleminen on aikuisen velvollisuus. Lapsella on oikeus ilmaista oma mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. (Lasten oikeuksien sopimus lyhennettynä 2007).

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) on valtakunnallisesti varhaiskasvatusta ohjaava asiakirja. Siitä käytetään myös lyhennettä Vasu, jota myös itse käytän opinnäytetyössäni. Vasu pohjautuu Varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin. Vasun perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. (Vasu asiakirja, 2010.) Valtakunnallisen vasun pohjalta tulisi olla laadittuna jokaisella kunnalla ja sen pohjalta jokaisella päivähoidoyksiköllä oma vasu. Lisäksi jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle tehdään oma varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä vanhempien kanssa. Lintuviidan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2010-2011) mainitaan päiväkodin arvoiksi turvallisuus, leikki, yhteisöllisyys, suvaitsevaisuus ja lapsilähtöisyys. Lapsilähtöisyys toteutuu Vasun mukaan antamalla lapselle mahdollisuuden omiin pieniin valintoihin päivän aikana ja kuuntelemalla lasta aidosti.

4.2 Aikuislähtöisyydestä lapsilähtöisyyteen

Päivähoitossa työskentelevän kasvattajan on hyvä tuntee päivähoiton historiaa, sillä historian tuntemus auttaa näkemään oman työn osana varhaiskasvatuksen jatkumoa (Järvinen ym., 2009). Päivähoito, kuten varmaan kaikki muukin sosiaa-

lialan toiminta kuvastaa aikansa arvoja, asenteita ja ihmiskäsitystä. Yhteiskunta ja sen kehitys kulkevat rinnakkain kasvatuksen ja sen kehittämisen kanssa.

Fröbeliä voidaan kutsua lastentarhan isänä, joka perusti lastentarhan, kehitti toimivan konseptin omaleimaisena kasvatuspaikkana ja aloitti sen tarpeisiin kehitettävien kasvatusvälineiden valmistuksen, mikä jatkuu edelleenkin. Lisäksi Fröbel perusti lastentarhanopettajien koulutuksen. (Turja, 2007.) Hujala (2007, 55) kertoo lapsilähtöisyyden ja – keskeisyyden vaatimuksien ohjanneen varhaiskasvatusta jo Fröbelin ajoista lähtien. Välillä nämä ajatukset ovat kuitenkin hukkuneet erilaisten lasten suoriutumista korostavien virtausten ja varsinkin 1970-luvulla voimistuneen behavioristisen oppimiskäsityksen alle.

Niiranen ja Kinos (2001, 58-59) avaavat päiväkotipedagogiikan muotoutumista. Tutkimustietoa lastentarha- ja päiväkotipedagogiigasta ennen 1970-lukua ei juuri ole. Ainostaan lastentarhatoiminnan alkuvaiheesta, kuten Fröbelin ajoista on vain monenlaista aineistoa, kuten toiminta- ja vuosikertomuksia, lehtileikkeitä, opetusmateriaalia ja muita julkaisuja. Pedagogista päivähoitokirjallisuutta alkoi ilmestyä vasta 1970-luvulla. Niiranen ja Kinos (2001,61-) erottavat lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan neljään eri vaiheeseen: fröbeliläisen tradition vaiheeseen 1880-luvulta 1970-luvulle, tuokiokeskeisyyden vaiheeseen 1970-luvulla, pedagogisen hämmennyksen vaiheeseen 1980-luvulla ja lapsikeskeisyyden renesanssi 1990-luvulta lähtien. Järvinen ym (2009, 85) lisäävät suomalaiseen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan vaiheisiin viidennen vaiheen; varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen vaiheen 2000-luvulla, jolloin lasten vanhemmilla on aktiivinen rooli palveluiden laadun arvioinnissa ja kehittämisessä.

Yhteiskunnan muuttuminen ja kehittyminen ovat aina yhteydessä pedagogiikan kehittymiseen ja muuttumiseen. Kinos (2001,4-5) kertoo artikkelissaan pedagogiikan jatkumomallista, jonka voisi kiteyttää kolmeen perusajatukseen. Mallin mukaan pedagogiikka on dynaaminen, elävä prosessi, jossa tilannekohtaisesti liikutaan aikuislähtöisyyden ja lapsilähtöisyyden välillä yksittäisten tilanteiden ja/tai ajallisesti pitkäaikaisesti ulottuvuuden eri kohdilla. Toiseksi ilman pedagogisten käytäntöjen tietoista muuttamista ei voida saada aikaan koko pedagogiikkaa kehitettäviä muutoksia, ei saisi jäädä vaan puheentasolle. Pedagogiikan tulisi olla jousa-

va ja muuntautumiskykyinen sekä yksilö- että ryhmätasolla. Kolmantena pedagoginen kehittäminen on aina yhteydessä poliittiseen ylärakenteeseen.

4.3 Varhaiskasvatus nykyään

Käsittelen kappaleessa päivähoitoa termillä varhaiskasvatus, koska varhaiskasvatusprofessori Hujalan (2008, 6) mukaan päivähoidossa on siirryttävä päivähoitopuheesta varhaiskasvatuspuheeseen. Se kertoo varhaiskasvatuksen merkityksestä ja lapsuuden arvosta, varhaiskasvatuksen paikasta yhteiskuntarakenteissa ja lisäarvosta lapsille.

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämämpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa lapsen omaehtoinen leikki on merkityksellistä. Varhaiskasvatuksen yleisenä tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kasvatuspäämääriä ovat henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittäinen lisääminen. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella voidaan edistää lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä. Näin varhaiskasvatus määrittellään Valtakunnallisissa varhaiskasvatuksensuunnitelman perusteissa (2005, 11&16-17). Varhaiskasvatus pyrkii lapsen itsetunnon myönteiseen kehitykseen. Kasvatusympäristönä nähdään kaikki lapsen ympärillä olevat ihmiset; perhe, päiväkodin henkilöstö, kaverit ja muut läheiset.

Kasvattajien rooli on myös muuttunut ajan saatossa. Lasten vanhempien ja päiväkodin henkilöstön yhteistyöstä on päästy kasvatuskumppanuuteen, ainakin teoriassa. Kasvatuskumppanuus on yksi rakennusaine lapsilähtöiseen toimintaan. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja sitä ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen (Kaskela & Kekkonen 2006, 5). Kasvatuskumppanuus nähdään vanhempien ja päivähoidon väliseksi keskinäiseksi ja vastavuoroiseksi vuorovaikutukseksi. Kasvatuskumppanuus luo pohjaa sille, että lapselle tärkeiden aikuisten

yhteinen, mutta jaettu kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään elämäkokonaisuuden. Kasvattajien ja vanhempien samanarvoiset, mutta sisällöltään erilaiset tiedot lapsesta ja taidot toimia lapsen kanssa yhdistyvät lapsen hyvinvointia kannattelevalla tavalla. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17; Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.) Näkisin kasvatuskumppanuuden lapsen edun kannalta äärimmäisen tärkeänä, koska vanhemmilla on paljon sellaista tietoa lapsesta, jota välttämättä päiväkodin henkilöstö ei tiedä. Kasvatuskumppanuus on kasvattajien ja vanhempien välisen yhteistyön ja kumppanuuden lisäksi myös, että kasvatuskumppanuus on osa päiväkotien tiimien arkea. Laajemmin kasvatuskumppanuus tulisi näkyä myös kaikkien niiden tahojen välisenä yhteistyönä, jotka liittyvät lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Kasvatuskumppanuudella voisi sanoa olevan yhteisöllinen ulottuvuus.

4.3.1 Sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys

Ymmärtämällä sen, miten lapsi oppii parhaiten voimme vastata yhteen varhaiskasvatuksen olennaiseen osaan, oppimiseen. Tutkimuksilla on voitu osoittaa, että aiempi opettamispainotteinen opetus ei palvele lapsen oppimista (Hujala 2007, 31 & 50). Käsityksen mukaan tietoa ei voida aikuiskeskeisesti ”kaataa” lapselle, kuten esimerkiksi luennoimalla. Tämän voisi sanoa olevan behavioristista opettamista, jolloin lapselle ei anneta mahdollisuutta itse testata oppimaansa lapselle ominaisella tavalla toimia.

Kasvattajan käytännön toimintaa ohjaava näkökulma konstruktivistisen oppimisen pedagogiikassa on lapsilähtöisyys. Lapsi nähdään aktiivisena oppijana ja oman oppimisen subjektina. Aikuisen tehtävänä ei ole siis tarjota lapselle valmiiksi rakennettuja oppimiskokemuksia, vaan antaa tilaa lapsen oman oppimisprosessin muotoutumiselle. (Hujala 2007, 55.) Myös Esiopetussuunnitelman perusteissa (2000, 8) käsitellään Esiopetuksen järjestämisen luvussa nykyistä oppimiskäsitystä, jossa korostetaan oppimisen olevan aktiivista, aikaisempiin tietorakenteisiin pohjautuvaa tavoitteellista prosessia, joka sisältää usein ongelmanratkaisua. Lapsi rakentaa siis itse aikaisemmin omaksumiensa käsitysten ja uuden tiedon pohjalta uudet käsitykset.

Hujala (2007, 50) korostaa, että lapsilähtöisen oppimisen pedagogiikkaan pyrittäessä on keskeistä ymmärtää oppimisen olevan jatkuva prosessi, joka ilmenee jokapäiväisissä toiminnoissa. Oppiminen ei edellytä erillisiä opetustuokioita, esikoulukirjoja tai kirjallisia tehtäviä, vaan oppimisen lähtökohtia ovat lapsen omat kiinnostuksen kohteet, arkipäivän kokemukset ja niistä nousevat ongelmat. Oppimista tapahtuu siis koko päivän ajan, ei vain ”toimintatuokioissa”. Mielestäni tämä tarkoittaa myös sitä, että kasvattajan tulee olla läsnä niin fyysisesti kuin henkisesti vaikka ei ohjaisikaan toimintaa.

Niiranen ja Kinos (2001, 75) määrittävät myös konstruktivistisen oppimisen olevan nykyinen teoriaperusta nykyiselle käsitykselle oppimisesta. He kuitenkin korostavat oppimisen sosiaalista luonnetta ja lapsen vertaisryhmän merkitystä kaikessa oppimisessa, jolloin puhuttaisiin enemmänkin sosiokonstruktivismista. Lapset oppivat parhaiten vertaistoiminnan eli yhdessä muiden lasten kanssa. Tämän voisi yhdistää myös leikkiin, jossa lapset oppivat toinen toisiltaan monenlaisia taitoja.

5 LAPSILÄHTÖISYYS VARHAISKASVATUKSEN PERUSTANA

5.1 Lapsilähtöisyys vai – keskeisyys?

Mitä lapsilähtöisyys sitten todellisuudessa on? Käsitteenä lapsilähtöisyys on vaikiintunut käytännön kieleen, mutta tietääkö kasvattajatkaan sen todellista merkitystä? Kalliala (2009, 19-21) määritellään lapsilähtöisyyden käsitettä hän lähtee liikkeelle aikuiskeskeisyyden käsitteestä. Aikuiskeskeisyys voitaisiin määritellä kasvatusotteeksi, jossa lapsen tarpeet sivuutetaan ja aikuisen tarpeet ja näkökulmat asetetaan etusijalle. Lapsikeskeisyyttä ja – lähtöisyyttä yhdistää lapsen tarpeiden ensisijaisuus. Aikuiskeskeisyydestä käytetään synonyymia aikuisjohtoisuus, jonka vastakohtaksi voitaisiin sanoa lapsijohtoisuus. Käsite sekaannus ei ole siis yhdentekevää, koska lapset eivät voi johtaa toimintaa, se on aikuisen tehtävä.

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen kulttuuriin, kokemuksiin ja toimintaan pohjautuvaa oppimis- ja opettamisprosessia. Kasvattajan ja kasvattajayhteisön rooli on mahdollistaa lapselle merkityksellisten kokemusten muodostamisen suunnitelmalla toimintaa niin, että jokaiseen päivään sisältyy leikkimistä, liikkumista, taiteellista kokemista ja ilmaisemista sekä tutkimista. (Järvinen ym. 2009, 35). Nämä löytyvät myös Valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, kuin myös Lintuviidan yksikkökohtaisesta Vasusta. Kasvattajan on oltava tietoinen ja kiinnostunut siitä maailmasta, jossa lapset nykyään elävät ja siitä, mikä on lapselle ominainen tapa oppia.

Lapsilähtöisyys ei tarkoita, ettei lasta samalla tietoisesti kasvatettaisi. Oppiakseen yhteisön jäseneksi lapsi tarvitsee muun muassa normi-, tapa-, ja moraalikasvatuksia. Lapsi ei voi tietää, mitä hän ei vielä tiedä tai osaa. Tämän tiedostaminen kotona myös vanhemmillä on tärkeää, koti ei saa olla viihdytyskeskus, jossa määrää alle kouluikäinen lapsi. Vanhempia ja kasvattajia tarvitaan yhä kieltämään, sillä näin lapsi saa tarvitsemiaan rajoja, jotka luovat myös turvallisuuden tunnetta. (Hermanson 2008.) Lapsilähtöisyys ei tarkoita siis, että lapset saisivat tehdä mielivaltaisesti

kuin itsestä parhaalta tuntuu. Lapset eivät välttämättä itse edes tunnista omia tarpeitaan, vaan tarvitsevat aikuisen ohjausta, tukea ja hoivaa.

5.2 Lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista ja tarpeiden tunnistamista

Kasvatuksen lähtökohtana ovat lapsen tarpeet sekä kiinnostuksen ja mielenkiinnonkohteet. Lapsilähtöinen kasvatusta on tietoista, lapsen yksilöllisistä tarpeista, kokemuksista ja kehitystasolta lähtevää kasvatuksellista toimintaa. Lapsilähtöisyyttä painottava kasvattaja kunnioittaa lasta ainutlaatuisena yksilönä, jolla on omat ajatukset, tunteet, kiinnostuksen kohteet, mielipiteet, vahvuudet ja kehittymistarpeet. (Järvinen ym. 2009, 34-37).

Lasten tarpeet vaihtelevat päivästä ja tilanteesta toiseen, aivan kuten kaikilla muillakin ihmisillä. Yhtenä päivänä joku lapsista voi tarvita kasvattajan sanallista tukea ja kannustusta, toinen rajojen asettajaa, kolmas syliä ja neljäs leikin opettamista ja niin edelleen. Onkin tärkeää, että kasvattaja osaa muokata toimintatapaansa lapsen ja tilanteen mukaan. (Järvinen ym. 2009, 35.) Varhaiskasvatusta ei voi eikä saa toteuttaa etukäteissuunnitelmien mukaan. Varhaiskasvatuksessa työskentelevä on vuorovaikutuksessa lasten kanssa lähes koko ajan, joten työ vaatii jo sinällään tilannetajua ja herkkyyttä.

On tärkeää nähdä lapsi myös yksilönä, eikä vain osana ryhmää. Siren-Tiusanen (2001, 20-21) kertoo artikkelissaan, että lapsen yksilöllisyyden ymmärtäminen ja hyvä vuorovaikutus edistävät lapsen hyvän itsetunnon kehittymistä. Tämä on kuitenkin valtava haaste päivähoiton henkilökunnalle kuin myös vanhemmille. Lapset ovat temperamentiltaan erilaisia ja heidän tulisi saada hyväksyntää ja arvostusta omalle ominaislaadulleen, ja heidän tulisi samalla saada apua elämässä selviytymisen keinojen löytämiseen oman temperamenttinsa pohjalta. Päiväkodissa huomiota saavat usein äänekkäät ja puheliaat lapset, mutta kohdataanko heidätkin lähinnä kieltojen ja käskyjen muodossa? Entä jäävätkö hiljaiset ja arat lapset äänekkäiden lasten varjoon, jolloin heitä ei kohdata juuri ollenkaan?

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä vanhempien kanssa. Lapsen ryhmässä toteutuva kasvatustyö perustuu hänen yksilöönsä ja yksilöllisiin lähtökohtiin. Varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet, ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarpeet. Lapsen yksilöllisyys pyritään takaamaan tekemällä hänelle varhaiskasvatussuunnitelma ja sen tulisi toimia perustana lapsen kasvatustoiminnan toteuttamiselle. (Alasuutari 2010, 15-17.) Alasuutarin tutkimus osoittaa, että vanhempien ja päivähoiton henkilöstön keskusteluissa jäädään kauaksi varhaiskasvatuksen suunnittelulle asetutuista tavoitteista ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa vain poikkeustapauksessa päivähoiton toimintaa.

5.2.1 Lapsen yksilöllisen hoidon haasteet

Lapsen yksilöllisen hoidon toteutuminen on varmasti päivähoidolle suuri haaste. Lapsen yksilöllisyyden ottaminen huomioon perushoitotilanteissa on toki tärkeää, mutta miten muut varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut asiat? Miten esimerkiksi toiminnassa otetaan huomioon lapsen omat kiinnostuksen kohteet ja kuinka tavoitteellisesti arjessa tuetaan lapsen kehitystä? Vaikka lapsella ei olisi erityisen tuen tarvetta, on kasvatustyössä otettava huomioon muidenkin lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Varhaiskasvatussuunnitelmien tarkoituksena ei ole se, että ne kerän vuodessa vanhempien kanssa tehdään ja tarkistetaan vaan se, että arki ja toiminta pohjautuvat osaksi niihin. Yksilön lisäksi on otettava huomioon koko lapsiryhmä. Mitä tämä lapsiryhmä tarvitsee? Ei voida toimia samalla tavalla kuin viime ryhmän kanssa, koska ryhmälläkin on omat yksilölliset tarpeensa.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 14-15) mukaan lapsilähtöisyys puheesta huolimatta päivähoitossa painotetaan edelleen ensisijaisesti kasvatustyö- ja opetussuunnitelmia sekä erilaisten tietojen ja taitojen opettamista. Päivähoiton toimintakulttuuria on pitkään hallinnut ajatus, että lapsille on tarjottava mahdollisimman paljon oppimisen virikkeitä. Näin kasvatuksen eri osa-alueet on pyritty ottamaan tunnollisesti osaksi joka viikoittaista toimintaa siinä uskossa, että suorittamisen kautta lapsi saa

parhaan mahdollisen tuen kasvulleen. Kuitenkin olisi tärkeää muistaa, että päivähoitoikäisen lapsen tärkein kehitysvaihe liittyy lapsen itsetunnon kehittymiseen ja minuuden vahvistamiseen. Lapsen kokonaisvaltainen kohtaaminen ei ole itsestään selvyys vaan asia, joka jätetään usein yksittäisen työntekijän henkilökohtaisten taitojen ja vaistojen varaan.

Päivähoitoalalla ja julkisessa keskustelussa puhutaan paljon liian suurista lapsiryhmistä ja lapsen yksilöllisyyden laiminlyönnistä. Normaalisissa päivähoitoryhmässä työnteon lähtökohtana on lähinnä ryhmän hallinta. Päivärytmi etenee ryhmässä; siirrytään paikasta toiseen ryhmässä ”toimintatuokiolle”, ulos, sisälle, syömään ja niin edelleen aikuisen suunnittelemissa järjestyksessä ja aikataulussa, ryhmässä. Tällainen ryhmän aikataulu ohjaa samalla myös jokaisen lapsen päivärytmiä. Miten lapsi voidaan todella ottaa huomioon yksilönä, mikäli jokaisen on haluttava yhtä ja samaan aikaan? Lisäksi aikataulu pilkkoo lapsen ajankäytön niin, että hän ei voi syventyä tai keskittyä kunnolla mihinkään. Ongelmat eivät ole siis kuitenkaan ryhmäkoossa, vaan työprosessissa. Esimerkiksi Lintuviidan yhteisöllisyydelle mallia otetusta Kuperkeikka päiväkodissa alettiin purkaa siis työtoimintaa vahvasti hallinnut ryhmäajattelu. Lähtökohtana ryhmäajattelun purkamiselle oli juuri luoda ehyempi kokonaisuus työprosessista, joka huomioisi paremmin jokaisen lapsen yksilöllisen hoidon ja huolenpidon. (Kastari-Johansson 2009, 5-6.)

Kritiikkiä päiväkotien aika- ja ryhmäsidonnaisuudesta, joka toisiaan täydentäen kontrolloivat lasten päivän kulkua, on yleisestikin varhaiskasvatuksen kentällä pohdittu. Kinoksen (2001, 28) artikkelissa Lapsilähtöinen varhaiskasvatus, tulee esille päiväkotien toimintamallien keskeisesti liittyvä lasten toimintojen yhtä aikaisaminen, joka säätelee lapsen mahdollisuutta muun muassa sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja mahdollisuuteen vaikuttaa omaan päiväänsä. Päiväkotien vallitsevaa toimintamallia voidaan kritisoida liittämällä kasvatustavoitteet pedagogisiin käytäntöihin. Päiväkodin käytäntö voi nousta kasvatustavoitteiden toteuttamisen esteeksi. Mikkola ja Nivalainen (2009, 22-23) kirjoittavat myös samaan aikaan tapahtuvasta perinteisestä päiväkodin päiväohjelmasta. Tiukka päivärytmi vaatii sekä lapsilta että aikuisilta paljon sopeutumista. Suuren ryhmän ohjaaminen ennalta suunnitellun ohjelman mukaisesti tuo mukanaan paljon odottamista ja tilanteita, joissa osaa lapsista rauhoitellaan tai viihdytetään toisten ollessa toimintatuokiolla.

5.3 Kuulemista ja lapsen mielipiteiden huomioon ottamista

Lapsen kokemusmaailman tavoittaminen on tärkeää päivähoitossa. Miten lapsen mielipiteet otetaan huomioon ja kuinka häntä kuullaan? Arjessa tapahtuvan lapsen aidon kuulemisen lisäksi lapsen ääntä ja kokemusmaailmaa pyritään tuomaan esille arvioimalla, havainnoimalla ja dokumentoimalla.

Arviointi on laadukkaan varhaiskasvatuksen yksi mittari ja se on nimenomaan lapsia varten. Viime vuosina on korostettu arvioinnin lapsilähtöisyyttä, joka perustuu lasten toiminnan havainnointiin ja dokumentointiin sekä lasten omaan arviointiin eli itsearviointiin. (Kupila, P. 2004, 4-5). Arvioinnin merkitys varhaispedagogiikassa on äärimmäisen merkityksellinen. Arviointi tukee lapsen oppimista ja kehitystä, se mahdollistaa lapsesta lähtevän varhaiskasvatuksen suunnittelun, se antaa tietoa toiminnan kehittämistarpeista ja lisäksi arviointi tukee vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä (Heikka ym. 2009, 61). Arvioinnin voisi siis sanoa olevan yksi lapsilähtöisen toiminnan perusta. Arviointi, havainnointi ja dokumentointi mainitaan Lintuviidan päiväkodin vasussa 2010-2011. Siinä kerrotaan, että kehittääkseen työtä he tarvitsevat jatkuvaa palautetta lapsilta, vanhemmilta ja työtovereilta.

Havainnointi varhaiskasvatuksessa on tärkeä työväline ja sitä tulisi tapahtua päivittäin. Lapsesta kerättyä tietoa hyödynnetään lapsen kasvun tukemisessa ja kokonaiskehityksen arvioinnissa, yleisin tapa kerätä tietoa on lapsihavainnointi, jota tukevat myös kasvun kansiot. Lapsen kokemusmaailman tavoittaminen päivähoitossa on lapsen kokonaisvaltaista havainnointia, käymällä säännöllisiä kasvatuskeskusteluja vanhempien kanssa, kuuntelemalla ja haastatteleamalla lasta, pitämällä lapsia koskevia tiimikeskusteluja. Lisäksi erilaiset havainnointilomakkeet ja muut menetelmät kertovat lapsen kasvusta ja kehittymisestä. Lapsen tiedot kirjataan ylös lasta koskeviin kansioihin, kuten lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan tai kasvun kansioon. (Järvinen ym, 2009, 151-158). Kasvun kansio on myös Lintuviidan päiväkodissa käytettävä menetelmä tallentaa lapsen yksilöllinen kehityskaari. Kansioista löytyvät muun muassa valokuvia, piirustuksia, tehtäviä ja monenlaisia muistoja retkistä. Havainnointi on kirjattuna myös Lintuviidan va-

suun, havainnoimalla lapsia he oppivat tuntemaan lapsen ja hänen yksilölliset tarpeensa ja toiveensa. Dokumentoimalla lapsesta tehtyjä havaintoja saadaan lapsesta paljon tietoa.

5.4 Lapsen kohtaamista

Nykyään puhutaan paljon lapsen todellisesta ja aidosta kohtaamisesta. Mitä tämä todella tarkoittaa? Ihan aluksi on ymmärrettävä, että aikuisten ja lasten todellisuus on erilainen. Lapsi tarkastelee maailmaa omien kokemuksensa pohjalta. Kalliala (2009, 258-263) tutkii, kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Hän kertoo tutkimuksien pohjalta, että aikuisten sensitiivisyydessä ja aktivointitaidoissa on huomattavan suuria eroja. Otammeko lapsen lämmöllä vastaan syliimme vai torjumme hänet, koska kädet ovat täynnä kirjallisia töitä?

Kalliala (2009, 261) korostaa, että varhaispedagogiikka ei voi eikä saa koskaan rakentua vain etukäteen suunnitellun, ohjatun toiminnan varaan. Aikuisen on osattava jatkaa sen varassa, mihin lapsi on jo kiinnittynyt. Voisi siis sanoa, että varhaiskasvattajan osaamisesta ja taidoista riippuen hän hyödyntää lapsilähtöistä varhaiskasvatusta. Päivähoidon kentällä on varmasti suuria eroja siinä, minkälaisia työntekijöitä kentällä on.

Lapsen omat havainnot ovat tärkeitä lähtökohtia pedagogiselle vuorovaikutukselle. Kalliala (2010,261) antaa esimerkin pedagogisesta hetkestä: kun lapsi huudahtaa säteillen: ”Yks perhonen lensi meidän ohi ja sen siivet kiils!” aikuinen lisää lapsen havainnon arvoa yhtymällä iloon kiiltäväsiipisen ohilennosta. Hetkessä eläminen, yhdessä ihmettely ja lapsen maailmaan tutustuminen tuovat meitä lähemmäksi lasta ja hänen ajatusmaailmaansa. Tässä ja nyt – eläminen yhdessä lapsien kanssa on äärimmäisen tärkeää.

Lapsen kohtaaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lasten kanssa tulisi koko ajan jutella ja puhua. Vuorovaikutus lasten kanssa on ennen kaikkea kuuntelemista, kuulemista, empatiakykyä, ymmärtämistä, koskettamista ja tilannetajua. Kasvattajan omalla toimintatavalla on erittäin suuri vaikutus lasten käyttäytymiseen ryh-

mässä sekä myönteisesti että kielteisesti. Kasvattajan keskittyminen lapseen, rauhallisuus ja hyvä vuorovaikutus luovat lapseen turvallisen ilmapiirin. Vastaavasti kasvattajan oma levottomuus lisää lasten levottomuutta tai kasvattajan oma puhe-
liaisuus ja kovalla ääneen puhuminen lisäävät lasten äänen käyttöä. (Koivunen 2009, 122-123.) Lapsen kohtaaminen on kielellistä ja ei-kielellistä. Uskon, että moni kasvattaja luulee, että lasten kanssa tarvitsisi koko ajan puhua ja olla äänessä. Kuitenkaan se ei ole tarkoituksen mukaista, koska lapsi kohdataan myös monella muulla tavalla.

6 YHTEISÖLLISYYS VARHAISKASVATUKSESSA

Pohdin luvussa yhteisöllisyyttä yleisesti sosiaali- ja terveysalalla sekä yhteisöllisyyttä nimenomaan varhaiskasvatuksessa. Yhteisöllisyys ja yhteisö ovat käsitteinä monimuotoisia ja ne voidaan ymmärtää hyvinkin laajasti kuvaamaan esimerkiksi koko yhteiskuntaamme. Päiväkodissa yhteisöllisyys ja yhteisö liitetään koko kasvatusyhteisöön, johon kuuluu lasten vertaisryhmän lisäksi kasvattajayhteisö eli päivähoitoyksilön henkilökunta. (Haapamäki ym. 2000, 9-10.) Yhteisöllisyys liitetään siis myös missä tahansa päiväkodissa toteutettavaan kasvatukseen, koska ryhmän koosta riippumatta päiväkodin toiminta on yhteisössä tapahtuvaa vuorovaikutusta.

6.1 Yhteisöllisyys sosiaali- ja terveysalalla

Yhteisöä voidaan pitää ihmisten yhteenliittymänä, joka perustuu yhteiseen toimintaan, yhteiseen päämäärään sekä mahdollisesti sovittuihin normeihin ja arvoihin. Yhteisöllisyydellä voidaan tarkoittaa yleisessä kielenkäytössä ilmauksena ihmisten myönteisestä yhdessäolosta ja vuorovaikutuksesta. Yhteisöt syntyvät aina vuorovaikutuksen tuloksena, jolloin vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa suoraan siihen, millainen sen toiminnan tuloksena syntyvä yhteisö on. (Haapamäki 2000, 14 & 16.) Yhteisö ja yhteisöllisyys liittyvät vahvasti myös sosiaalipedagogiikkaan. Yhteisöllisyys ja yhteisöihin kuuluminen ovat sosiaalipedagogiikan mukaan ihmisen elämän perustekijöitä. Yhteisöihin kuulumisella katsotaan sosiaalipedagogiikan mukaan olevan suora vaikutus ihmisen identiteetin muotoutumiseen ja persoonallisuuden kehitykseen (Rautiainen 2005, 15 & 96.) Ihmisellä on siis välttämätön tarve kuulua joihinkin yhteisöihin, joita hänen elämänsä kuuluu. Yhteisöjä, joihin voimme kuulua ovat esimerkiksi olla perhe, koulu, työ ja harrastustoiminta lisäksi nykyään myös eri nettiyhteisöt.

Sosiaali- ja terveysalalla yhteisökasvatus ja yhteisöllisyys ovat usein esillä erityisesti laitosten, kuten lastensuojelulaitosten, mielenterveyskuntoutujien ja vanhusten hoidon toimintatavassa. Yhteisökasvatuksen pääperiaatteena on tasa-

arvoisuus ja yhteistoiminnallisuus. Kerron muutaman esimerkin sosiaali- ja terveysalan yhteisökasvatuksen hyödyistä.

Yhteisöllisen kasvatuksen uranuurtaja, kasvatustieteiden tohtori Kalevi Kaipio (1999, 31-32) kertoo Kasvattava yhteisö teoksessaan yhteisökasvatuksesta. Kaipio kertoo, että yhteisölliset kasvatuskäytännöt alkoivat kehittyä 1970-luvulla hänen ollessaan johtajana kuusitoistapaikkaisessa sopeutumattomien poikien suojelukasvatustaloksessa. Ongelmana taloksessa oli, että jokapäiväinen elämä taloksessa oli täynnä väkivaltaa, rikoksia ja henkilöstön uhkaamista. Työntekijöiden autoritaarinen kasvatustapa ei tuottanut tulosta poikien käyttäytymisen paranemiseen. Henkilöstö siis määrittäi yksipuolisesti normiston, jonka mukaisesti poikien tulisi käyttäytyä. Kaipio kertoo, että kasvatustapa on aina vallankäyttöä ja oleellista on se, miten vallankäyttö organisoidaan. Kaipio (1999, 38-39) kertoo hahmoitaneensa sen, että käyttäytymistä ohjaavan normiston ja toiminnan periaatteiden ja käytäntöjen tulee jatkuvasti muuttua ryhmän, yhteisön ja yhteiskunnan muutoksen myötä. Yhteisö opittiin näkemään jatkuvasti itseään korjaavana luovana prosessina. Yhdessä päätetyt normit ja normisto toisaalta kunnioitettiin turvallisena käyttäytymisen ylärakennelmana, toisaalta sitä koko ajan luotiin yhdessä ja tarvittaessa muokattiin. Poikien käyttäytymiseen päästiin vaikuttamaan yhteisen arvomaailman ja sosiaalisen todellisuuden kautta, joka käytännössä oli keskusteluja, yhteispäätäntä ja kompromisseja.

Kaipio (1999, 43) kertoo toisen mielenkiintoisen tutkimustuloksen suomalaisten opettajien ongelmallisista koulutilanteista ja niiden ratkaisutavoista. Tutkimustuloksissa käy ilmi, että opettajakeskeinen autoritaarinen menetelmä haluttujen vaikutusten kannalta useimmiten epäonnistuu. Näitä menetelmiä ovat muun muassa jälki-istunto, ankara huomautus oppilaalle ja luokasta poistaminen. 71 % ongelmatilanteista onnistuneesti hoidetuissa ongelmatilanteissa opettaja käytti oppilaskeskeistä menetelmää eli selittämistä, kiitosta, keskustelua ja oppilaiden mukaan ottamista päätöksen tekoon. Mielenkiintoista tutkimuksessa oli erityisesti se, että oppilaan ottaminen päätöksentekoon oli ainoa toimintatapa, joka ei ollut kertaakaan epäonnistunut.

6.2 Päiväkoti yhteisönä

Merja Koivula (2010,153) tutki väitöskirjassaan yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä oppimista päiväkodin lapsiryhmässä. Hän siis tutki niin sanotusti normaalin kahden eri ryhmän, noin 20 lapsen yhteisöllisyyttä ja sen oppimisen luonnetta. Hänen tutkimuksensa tulokset osoittivat, että lasten kokemus yhteisön jäsenyydestä kehittyi vähitellen ja ajallisesti melko hitaasti. Yksilö tulee yhteisön jäseneksi vähitellen, toimintaan osallistumisen kautta. Itse yhteisön jäsenyyden ja sitä kautta yhteisöllisyyden tunteen saavuttamisen kannalta havaittiin tuloksissa kolme seikkaa: ystävyysuhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe”. Ystävyysuhteet ja yhteinen toiminta liittivät lapsia yhteen ja edistivät myös yhteisöllisyyden tunteen muodostumista. Myös Lehtisen mukaan (2001, 82) päiväkotiyhteisönä on aina haasteellinen juuri sen vuoksi, että lapsen on siellä löydettävä oma paikkansa ryhmässä suhteessa aikuisiin että toisiin lapsiin ja oltava samalla yksilö. Päiväkodissa lapset ovat jatkuvasti mukana muuttuvissa kokoonpanoissa ja saattavat päivän aikana kuulua moneen eri pienryhmään. Lapset kuitenkin hakeutuvat aktiivisesti sinne, missä on toimintaa ja muita lapsia. Yhdessä tekeminen vertaisryhmässä tuntuu olevan lapsille luonnollisin toimintamuoto.

Tutkimuksissa on osoitettu, että sekä arat että rohkeat lapset haluavat olla valtaosan (90%) ajasta toisen lapsen lähellä. Lapset leikkivät mielellään viiden lapsen ryhmissä ja valitsevat päivähoidossa vapaan toiminnan aikana vain harvoin yksin olemisen tai aikuisen seuran. Lapsi ei saa aikuisilta niitä kokemuksia, joita hän saa vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. Lapset hakeutuvat aktiivisesti toistensa seuraan yhteisten ja samansuuntaisten leikki- ja toimintaintressien kautta. (Karls-son 2005, 46). Voisi siis sanoa, että lapsen luonnollinen tarve kuulua johonkin ryhmään ja olla sosiaalisessa kontaktissa muiden ihmisten kanssa, auttaa lasta löytämään paikkansa yhteisöstä.

Kastari-Johanssonin (2009, 6) mukaan ryhmättömässä päiväkodissa pystytään vaalimaan sisarusuhteita, syntyy kaverisuhteita yli ikä-rajojen ja tilojen ja ajan käyttö mahdollistaa sen, että lapsella on enemmän tilaa liikkua, jolloin syntyy monimuotoisempia ja kehittyneempiä leikkejä sekä luovuuteen uppoutumista. Näin

ollen ryhmättömässä päiväkodissa yhteisöllisyys on laajempaa ja monimuotoisempaa kuin ryhmäsidonnaisissa päiväkodeissa.

Päiväkoti yhteisönä tarkoittaa mielestäni sitä, että kaikki ovat tasa-arvoisia ja jokaisen työpanosta tulisi arvostaa. Päivähoidossa saattaa työskennellä monia eri ammattiryhmiä, joilla on eri koulutus ja näin myös omat vahvuudet. Joissakin päiväkodeissa saattaa olla vieläkin vallalla käsitys, että pedagoginen vastuu kuuluu vain ja ainoastaan ryhmässä työskentelevälle lastentarhanopettajalle, ei esimerkiksi myös hoitajille. Tai lastentarhanopettajalle ei kuulu tietyt perushoitoon liittyvät asiat, vaan ne kuuluvat hoitajille. Kastari-Johansson (2009, 10) kertoo, että ryhmättömässä päiväkodissa ammattihierarkiat ja ammattiryhmät hoitajien ja lastentarhanopettajien kesken ovat yhteisölliset ja joustavat, kaikki tekevät siis samoja asioita. Lisäksi työprosessin muututtua työn huiput on tasattu eli ei tule tunnetta, että on liian vähän aikuisia suhteessa isoon lapsiryhmään, kasvattajat ovat siellä missä lapsetkin. Kehittyvä ja uudistuva työyhteisö saa tarpeeksi haasteita, mikä heijastuu myös asiakkaisiin, eli lapsiin.

Nykyaikana päivähoidossa yksinpuurtamisen aika on ohi. Tiimityötä tehdään usein 3-6 hengen tiimeissä, usein oman ryhmän kasvattajat ovat vähintään yksi tiimi. Tiimityön etuina on, että lasten ja perheiden tilanteita voidaan pohtia yhdessä ja saada ymmärrystä sekä vahvistusta yhteisille toimintatavoille ja tavoitteille. (Mikkola & Nivalainen 2009, 76.) Voisi siis sanoa, että tällaisessa yhteisöllisessä tavassa tehdä työtä on varmasti paljon enemmän voimaa, kun siinä, että esimerkiksi ryhmän lastentarhanopettaja tekisi kaiken suunnittelutyön. Usein tiimin jäsenet ohjaavat jokainen pienryhmää eri-ikäisten ja kehitystasoissa oleville lapsille, jolloin saavat jokainen vaikuttaa työhön itsenäisesti kuitenkin saadessa tiimin tuen ja vinkkejä pienryhmätoiminnalle. Pedagoginen vastuu on siis kaikkien vastuun, ei pelkästään yhden ihmisen vastuu.

6.3 Yhteisö - väline toteuttaa perustehtävää

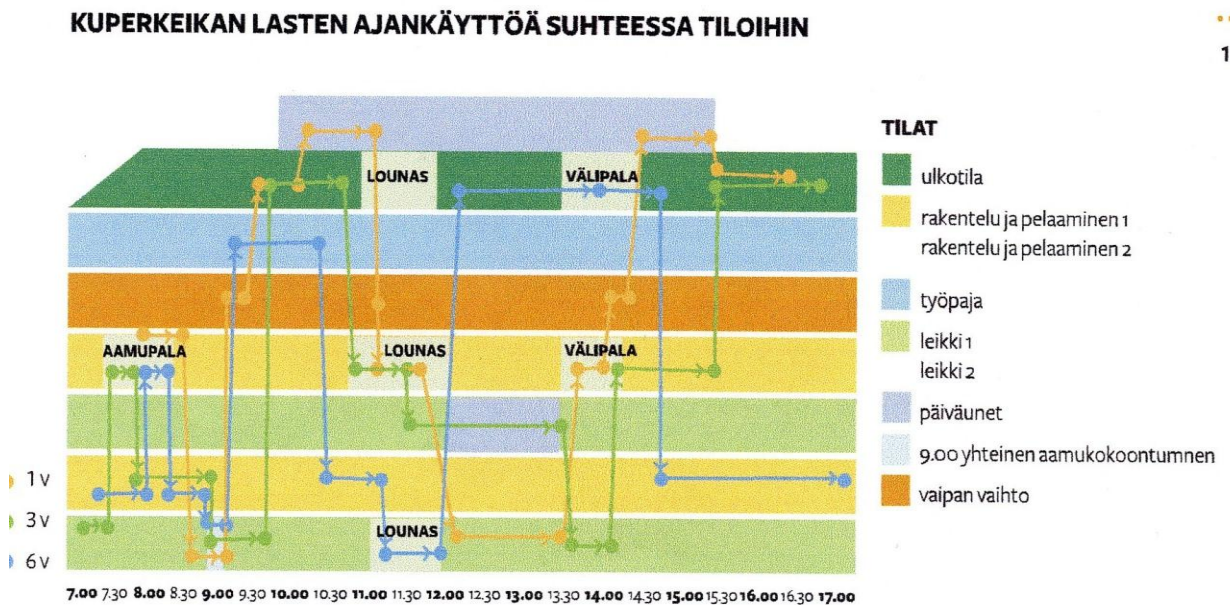
Päivähoidon arkipäivän toiminnan järjestämisessä yhteisöllisyyttä voidaan tarkastella myös välineellisenä. Yhteisö on siis väline, jota käytetään perustehtävän toteuttamiseen. Haapamäki (2000, 26-27) kuvaa, että välineenä yhteisö voi toimia monella eri tasolla: se voi olla väline kasvatusyhteisössä, jolloin kasvatustavoitteisiin pyritään hyödyntämällä yhteisön ominaisuuksia ja yhteisöllisyyden vaikutuksia lasten kanssa toimiessa. Yhteisö voi myös toimia välineenä myös kasvattajien yhteisössä, jolloin välineellisyys liittyy toiminnan yhdenmukaistamiseen ja yhtenäistämiseen sekä yksilölliseen, ammatilliseen kasvuun ja kehittymiseen. Yhteisö voi toimia välineenä muun muassa johtamisessa, vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä sekä vaikuttaessa päivähoiton ulkopuolisiin tahoihin.

Päivähoidossa työskenneltäessä yhteisön välineellisyys voi toteutua esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa, sovittaessa yhteisesti erilaisia asioita, kasvuprosessissa, arvojen ja normien rakentumisessa ja kasvatuksen yhdenmukaistamisessa. Esimerkiksi lasten toiminnan suunnittelussa on usein havaittu, että lasten ottaminen mukaan suunnitteluprosessiin auttaa itse käytännön tilanteiden läpiviemistä, näin sillä voidaan nimenomaan vaikuttaa lapsen kasvuedellytyksiin. Osallistumalla lapset pystyvät itse ennalta hahmottamaan tulevaisuutta ja rooliaan sekä siten sitoutumaan enemmän tulevaan toimintaan. Käytettävissä on siis koko yhteisön potentiaalisuus. (Haapamäki 2000, 27).

Yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää välineenä esimerkiksi myös ristiriitojen käsittelyssä ja rajojen asettamisessa. Haapamäki (2000,27) antavat esimerkin ryhmäperhepäivähoidossa olevasta ”Tapani” pojasta, joka koettiin hyvin ongelmalliseksi, hän jatkuvasti töni ja käyttäytyi väkivaltaisesti toisia lapsia kohtaan. Ryhmiksen työntekijät olivat tehneet kaikkensa, eikä mikään tuntunut parantavan tilannetta. Henkilökunta oli juuri perehtymässä yhteisöllisyyden käyttöön ja yhteisökasvatukseen päivähoitossa ja alkoi soveltaa oppejaan päiväkodin arjessa. He kokosivat lapset yhteiseen tilaan, mukaan lukien Tapanin, jossa keskustelivat lasten kanssa mitä sellaisessa tilanteessa pitäisi tehdä. He sopivat yhteisesti, että autetaan Tapania, ettei hän kiusaisi muita. Lisäksi kirjattaisiin ylös seinätaululle ikävät asiat, mutta erityisesti onnistumiset. Tällöin kaikki voivat nähdä Tapanin oppimista ja

erityisesti Tapani itse saa onnistumisen kokemuksia. Odotusten mukaan Tapanin käyttäytymisessä väkivaltaisuus merkittävästi väheni. Yhteisö toimi siis vaikuttamisen välineenä, kun mikään muu ei tuntunut auttavan. (Haapamäki ym. 2000, 27.-28)

Yhteisöllisyys varhaiskasvatuksessa mahdollistaa sen, että lasten päivähoitopäivä voi olla erilainen, vaikka olisivatkin samassa päiväkotiyhteisössä. Seuraava kuvio on peräisin Kuperkeikka päiväkodin nettisivuilta. Ajankäyttö suhteessa tiloihin kuvastaa myös Lintuviidan päiväkodin toimintatapaa.

Kuvio 1. Päiväkoti Kuperkeikan lasten ajankäyttöä suhteessa tiloihin. (Vrt. Lintuviidan päiväkotia.)

Kuviosta käy ilmi, miten erilaiset päivähoitopäivät samassa yhteisössä esimerkiksi 1-vuotiaalla lapsella ja 6-vuotiaalla lapsella voi olla. Käytännössä työtoiminta päiväkotiyhteisössä ja Lintuviidan päiväkodissa on siis joustavaa ja kaikkien ei tarvitse tehdä asioita samaan aikaan. Esimerkiksi ruokailuun lapset ohjataan liukuvasti, samoin pihalle ja päiväunille eikä kokonaisuena 21 lapsen ryhmänä. Päivähoitopäivää rakennetaan lapsen omista lähtökohdista. Tällainen toimintatapa Kuperkeikassa on vähentänyt lasten häiriökäyttäytymistä samalla kuin aktiivisuus, toisen huomioiminen ovat lisääntyneet (Kastari-Johansson 2009, 11). Häiriökäyt-

täytymisen vähentyminen voi ehkä johtua siitä, että lasta ei liikuteta isona ryhmänä, jolloin hänen ei tarvitse esimerkiksi siirtymätilanteissa odottaa niin kauan.

6.4 Projektityöskentelyä yhdessä

Lintuviidan päiväkodissa toteutetaan yhteisöllisesti myös projekteja, jotka usein lähtevät lasten omista pienistä havainnoista tai tutkimisen kohteista. Myös Reggio Emilia pedagogiikassa käytetään projektityöskentelyä, joka saattaa lähteä liikkeelle vaikka yhdestä lapsen lausahduksesta. Näin päiväkodissa voidaan käyttää aikaa muutamista päivistä moniin kuukausiin. Idean ympärille suunnitellaan mahdollisimman monipuolista, kaikkia aistitoimintoja stimuloivaa toimintaa. Lapsen tulisi saada tutkimukselleen tarpeeksi aikaa. Työskentely voi olla tavoitteellista, vaikka sitä rakennetaankin lapsen ehdoilla. Projektityöskentelyssä on tärkeintä itse tekeminen ja lapsen aito mahdollisuus ihmetellä asioita. Lapset saattavat huomaavat, että projektityöskentely vaatii jokaisen osallistujan täysipainoista osallistumista ja paljon työtä, mutta vastalahjaksi se antaa tyytyväisen mielen, mukavia hetkiä kavereiden kanssa ja paljon uutta tietoa. (Liimola & Voutilainen 1993, 69-70.)

Yhteisöllisyys liittyy vahvasti Reggio Emilian päiväkotien kasvatuskulttuuriin. Niissäkin toimitaan ilman ryhmäjakoja ja jokaisessa ”luokkahuoneessa” on miniateljee. Reggion pedagogisessa ohjelmassa lasta ja lapsuutta pidetään arvossa ja ajatellaan, että lapsen täytyy saada olla elämässään päätekijä. Reggiolaisten mielestä lapsi ja aikuinen voivat luoda selkeät toimintalinjat ja turvalliset rajat yhdessä neuvotellen ja toistensa mielipiteitä kuunnellen. (Liimola & Voutilainen 1993, 3.)

7 LAPSILÄHTÖISYYS JA SEN TOTEUTUMINEN YHTEISÖLLIS- SESSÄ PÄIVÄKODISSA

7.1 Lapsilähtöisyyden määrittely

Ensimmäinen tutkimusongelmani oli lapsilähtöisyyden toteutuminen yhteisöllisessä päiväkodissa. Tutkimusongelmaa lähdin pohjustamaan kysymyksellä, miten Lintuviidan kasvattajat ymmärtävät lapsilähtöisyyden. Halusin selvittää käsitteen määritelmän, koska lapsilähtöisyys käsitteenä esiintyy lähes jokaisessa haastattelukysymyksessä. Lähes kaikki kasvattajat ymmärsivät lapsilähtöisyyden olevan lapsen yksilöllisyyden ja tarpeiden huomioimista. Jokapäiväisessä arjessa tulisi siis huomioida lapsen ikä ja kehitystaso ja näitä pyritään tukemaan hoitopäivän aikana.

”Huomioidaan lapsi niinku semmosena omana yksilönä, jokaisella lapsellahan on niinku tälläset henkilökohtaset tarpeet ja huomioidaan ne.” (Kasvattaja 1)

Lapsen aito kuuleminen ja mielipiteiden huomioon ottaminen nousivat esille muutamien kasvattajan vastauksista. Lasten mielipiteille ja ideoille tulisi olla herkkänä koko hoitopäivän ajan, jotta näitä voitaisiin hyödyntää esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Puolet kasvattajista mainitsi, että lapsen mahdollisuus vaikuttaa omaan päivähoitopäiväänsä pienillä arjen valinnoilla edistää lapsilähtöisyyden toteutumista. Tämä kuuluu osaksi lapsen aitoa kuulemista ja mielipiteiden huomioon ottamista.

”... Lasta kuunnellaan aidosti ja aidosti otetaan huomioon hänen mielipiteitään ja ehkä muutaki toimintaa lapsista nousevien ajatusten mukaan.” (Kasvattaja 5)

”... Lapsen mielipidettä kuunnellaan ja sitte se saa tehdä omia pieniä valintoja.” (Kasvattaja 2)

Yksi kasvattaja laajensi lapsilähtöisyyden määritelmää koko perhettä koskevaksi asiaksi, jolloin perhe otetaan huomioon yksilöllisesti ja myös heidän mielipidettään kuunnellaan. Näin saadaan lapsen päivähoitopäivästä luotua vielä enemmän lap-

sen näköinen, jolloin lapsilähtöisyys toteutuu vielä vahvemmin. Mielestäni tätä voisi rinnastaa perhelähtöisyydeksi, mikä osaksi kertoo nykyisestä tavasta toteuttaa varhaiskasvatusta. Perheellä ja erityisesti lapsen vanhemmilla on suuri merkitys lapsen yksilöllisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen, koska he tuntevat lapsensa hyvin. Vanhemmilta saattaa nousta esille asioita, joita päiväkodin työntekijätkään eivät välttämättä tiedä. Ja tietysti toisin päin, eli päiväkodin työntekijöillä saattaa olla tietoa lapsesta, jota vanhemmatkaan eivät ole huomioinut. Kasvatuskumppanuus ja sen toteutuminen osaksi edistävät siis lapsilähtöisyyttä.

”Sitä voidaan rinnastaa niinku perhe otetaan huomioon yksilönä, niitten toiveet ja tota sitte muokataan päivääki silläki lailla sen lapsen näköseks mitä sieltä perheestä nousee..” (Kasvattaja 5)

Kysyin Kuperkeikan omistajalta Kastari-Johanssonilta (2011) puhelinhaastattelussa, miten hän ymmärtää lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen ryhmättömässä päiväkodissa. Hänen mukaansa lapsilähtöisyys tarkoittaa monia asioita, jotka lähtevät kasvattajan osaamisesta ja siitä kuinka sitä sovelletaan käytäntöön. Se on siis kasvattajan ymmärrystä ja kykyä nähdä lapsi yksilönä ja erityisesti järjestää työ niin, että se mahdollistaa lapsilähtöisyyden jokaisen lapsen kohdalla. Lisäksi hän kertoo, että koko arjen kulku eli työprosessi, josta olen jo aikaisemmin maininnut, on muokattu juuri lapsilähtöisyyden näkökulmasta.

” Miksi koko arjen kulku on muutettu ja muokataan sitä koko ajan on luonnollisesti juuri lapsilähtöisyys, siis että katsotaan joka ikistä asiaa lapsen silmillä, se on sitä lapsilähtöisyyttä. Pitää olla tarkkana, ettei määrittele itse vaan aidosti 'menee' lapsen pään sisälle ja katsoo sieltä..miltä näyttää ja kuulostaa ja on ymmärrettävä se, mitä lapsi siis kokee. Ja jos kykenee tähän, niin on pakko aukaista ovet... Kukaan lapsista ei halua elää eristettynä toisistaan.” (Kastari-Johansson 2011).

7.2 Yhteisöllisyys lapsilähtöisyyden mahdollistajana

Lapsilähtöisyyden määrittelyn jälkeen halusin selvittää, miten lapsilähtöinen varhaiskasvatus toteutuu ja näkyy Lintuviidan yhteisöllisessä päiväkodissa. Päivähoidossa usein puhutaan, että toiminta on lapsilähtöistä, mutta onko se todellisessa

arjessa sitä? Miten lapsilähtöistä Lintuviidassa toteutettava yhteisöpedagogiikka on? Tätä lähdin selvittämään opinnäytetyössäni ja erityisesti sitä, miten yhteisöllisyys mahdollistaa lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen. Yhteisöllisyys mahdollistaa vastaajien mukaan kaverisuhteet yli ikä-rajojen, tilojen mahdollistavan lapsilähtöisyyden sekä ryhmättömyys mahdollistaa lapsen yksilöllisen kohtaamisen. Lisäksi lapsista lähteviä ideoita pyritään mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan. Kerron tarkemmin näistä jokaisesta lapsilähtöisyyden ilmentäjästä myöhemmin lisää.

Kysyin haastateltavilta kasvattajilta, kuinka lapsilähtöistä yhteisöpedagogiikka on asteikolla 1-10 ja minkä takia. Muutama kasvattaja kertoi, että yhteisöpedagogiikka mahdollistaa todellisen lapsilähtöisyyden. Myös monen muun vastauksesta tämä tuli ilmi, vaikka ei sitä suoraan sanonutkaan. Enemmistö kasvattajista sanoo, että yhteisöpedagogiikka olisi lapsilähtöistä asteikolla 1-10 lähempänä kärkeä eli yhdeksän jopa 10.

”... Varsinkin et yhteisöpedagogiikka on kyllä se yhdeksän tai kymmenen on, mut se on sit toinen kysymys, et kuinka se aina toteutuu täällä arjessa justiin että tällästä käytännön jutuista et on vaikka henkilökuntaa paljo pois, mut siis se yhteisöpedagogiikka on lapsilähtöistä ihan kymppin verran.” (Kasvattaja 5)

Kasvattajan vastauksesta käy ilmi, että yhteisöpedagogiikka on teoriassa lapsilähtöistä, mutta arjessa se ei välttämättä toteudu niin hyvin kuin voisi toteutua. Tähän näyttävät vaikuttavan ulkoiset seikat, kuten se, että henkilökuntaa on pois. Yksi haastattelupari kuitenkin sanoo yhteisöllisyyden olevan huonompi kuin 9 tai 10, koska he miettivät, että yhteisöllisyyttä voisi hyödyntää vielä lapsilähtöisemmin ottamalla esimerkiksi lapsia enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun.

Kaverisuhteet yli ikärajojen. Aikaisemmin kysyessäni lapsilähtöisyyden määrittelyä kasvattajat kertoivat sen olevan lapsen yksilöllisyyden ja mielipiteiden huomiointa ottamista. Käytännössä tämä lapsilähtöisyyden määritelmä suurimman osan kasvattajien mukaan heidän yhteisöllisessä päiväkodissa on sitä, että yhteisessä käytössä olevat tilat mahdollistavat lapsen omat kaverisuhteet, jotka voivat muodostua yli ikärajojen. Leikkipaikan ja kavereiden valinta antavat lapselle mahdolli-

suuden olla niiden ihmisten kanssa, missä he haluavat esimerkiksi vapaan leikin aikana olla.

”Ku tää on yhteisöllinen et sillai niinku kaikki ryhmät on kaikkien leikittävis ja näin voi valita sen leikkipaikan ja kaverin ja siinä tosi paljo otetaan huomioon mitä lapsi haluaa ja minkäläiset tarpeet sillä on.” (Kasvattaja 3)

Tietyn ikäisten lapsien ei siis välttämättä tarvitse olla oman ikäistensä lasten kanssa, vaan voivat leikkiä esimerkiksi sisaruksensa tai kehitystasoaan vastaavan lapsen kanssa. Muutama kasvattaja sanoikin yhteisöllisyyden mahdollistavan sisaruussuhteiden vaalimisen, joka näkyy leikkikaverin valintana, mutta myös siinä, kuten eräs kasvattaja sanoi, että vanhemmat voivat tuoda sisarukset samasta eteisestä päiväkotiin. Kukaan kasvattajista ei maininnut, mutta itselleni tuli mieleen, että esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevat lapset saattavat löytää itselleen kaveriksi esimerkiksi nuoremman lapsen.

Yhteisöllisen päiväkodin tilat mahdollistavat lapsilähtöisyyden. Muutama kasvattaja kertoo, että yhteiset tilat mahdollistavat osaltaan sen, että lapsi voi mielenkiinnon kohteiden mukaan valita paikan missä leikkii. Eräs kasvattajista kertoo ateljeen merkityksestä lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Hän kertoo, että siellä voi askarrella ja taiteilla vapaamuotoisesti ja valita, mitä siellä alkaa tehdä. Ateljeessa on paljon eri materiaaleja, joista lapsi voi mielenkiinnon mukaan tehdä, mitä hän haluaa, tietenkin aikuisen valvonnassa.

”Ja sitte on toi ateljee, tota askartelua, et sehän on aika vapaamuotoista et siellä saa niinku valita mitä rupee tekeen. Siellä on paljon mahdollisuuksia.” (Kasvattaja 4)

Lapsen mielenkiinnon kohteita pidetään siis arvossa. Toimintaympäristö, jossa lapsi kasvaa ja kehittyy koostuu sosiaalisesta, fyysisestä ja psyykkisestä ympäristöstä. Fyysinen ympäristö koostuu juuri näistä elementeistä, että esimerkiksi tarvikkeet, lelut ja materiaalit ovat lasten ulottuvilla ja käytettävissä. Lapsen käden jälki tulisi olla näkyvillä. Lintuviidan yhteisöllisen päiväkodin tilat mahdollistavat sen, että fyysinen toimintaympäristö on lapsilähtöinen.

Työprosessi/ryhmättömyys mahdollistaa lapsen yksilöllisen rytmin toteutumisen. Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen on käytännössä sitä, että otetaan

päiväkodin toiminnassa huomioon hänen henkilökohtaiset tarpeet, kuten unirytmien ja ruokailutottumukset ja muut perushoitoon liittyvät tilanteet. Useissa päiväkoissa ryhmäsidonnaisuus ohjaa toimintaa melko paljon siten, että asioita pitää tehdä samaan aikaan yhdessä ryhmässä, jolloin yksilöllisyys ei välttämättä toteudu. En suoraan kysynyt Lintuviidan kasvattajilta tällaisen työprosessin merkityksestä lapsilähtöisyyden näkökulmasta, koska tein Seija Kastari-Johanssonin puhe- linhaastattelun Lintuviidan henkilökunnan haastatteluiden jälkeen. Sain kuitenkin selville eri haastattelukysymysten kautta työprosessin merkityksestä lapsilähtöisyyden näkökulmasta, mikä liittyy vahvasti yksilön huomioon ottamiseen.

Lintuviidan ryhmättömyys mahdollistaa usean kasvattajan mukaan lapsen yksilöllisten tarpeiden aidon toteutumisen. Päiväkodin rytmi mahdollistaa siis sen, että asioita voi tehdä yksilölliseen tahtiin. Lintuviidan varhaiskasvatussuunnitelman (2010-2011) mukaan ulkoilu, syöminen, päiväunille meno ja isompien lasten satuhetket tapahtuvat liukuvasti lapsen omaan tahtiin. Näistä muutama kasvattaja mainitsikin, että ne saadaan hyvin yksilöllisesti hoidettua yhteisöllisessä päiväkodissa.

”Ku sitte taas toisaalta niinku aattelee näitä kaikista pienimpiä nii just tämmöset päiväunet ja ruokailurytmit ja semmoset nii mun mielestä meillä saadaan tosi ihanalla tavalla hoidettua ku on paljon aikuisia nii pystyy.” (Kasvattaja 2)

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsi ohjataan syömään ja siinä päiväunille, mikäli niitä tarvitsee. Lapset eivät kulje omissa ryhmissä, vaan heidät yksilöllisesti tai pienemmissä ryhmissä ohjataan esimerkiksi syömään ja nukkumaan liukuvasti. Kukaan vastaajista ei maininnut, että lapsi saattaa itse myös ilmaista tarpeensa esimerkiksi nälän suhteen, mutta uskon, että lapsen omaa mielipidettä kuunnellaan varmasti tämänkin asian suhteen. Ryhmättömyys mahdollistaa myös lapsen oman valinnan. Hän voi vaikuttaa päivähoitopäiväänsä esimerkiksi niin, että voi valita meneekö aamulla vai päivällä ulos. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lapsi saisi mielivaltaisesti päättää kaikesta häneen liittyvistä asioista. Lapsen oma valinta tulee esille arjen pienissä asioissa.

”Että jos ois niinku semmonen tarkempi toi päiväkotii nii sitä vois niinku olettaa niiltä lapsilta, et ne oppii sen päivärytmin et ensin aamuhetki ja sitte on toi ja sitte on tää. Mutta tää on tämmönen tää meidän toiminta täällä et ei oo semmosta tarkkaa päiväjärjestystä nii siinä pitää olla tosiaan niinku läsnä jatkuvasti.” (Kasvattaja 4)

”Nii, ettei täällä ny saa ihan kuinka vain ees taas hypätä et jotaki kuitenkin on sellasta selvää toimintaa ja rytmiä tässä päivässä, vaikka ei olisi sitä tiettyä perinteistä. Mutta että joku rytmi on meilläkin.” (Kasvattaja 3)

Kasvattajaparin haastatteluista käy ilmi, että perinteistä päivärytmiä, joka olisi joka päivä sama, ei ole. Päiväkodin toimintaa kuitenkin rytmittää kiinteät pienryhmät ja niiden toiminta, joista myöhemmin enemmän.

Lasten ideoista lähtevät projektit ja metsätoiminta. Kuten kasvattajat mainitsivat, lapsilähtöisyyttä on se, että otetaan lapsilta ideoita ja suunnitellaan toimintaa niiden pohjalta. Osa haastatteluun osallistuneista kasvattajista antaa konkreettisen esimerkin lapsilähtöisyydestä. He kertovat, että päiväkodissa käytetään projektityöskentelyä, joka lähtee usein lapsista nousevista ideoista tai ajatuksista. Tämä voisi kertoa myös siitä, että lasten ajatuksille ollaan herkinä ja heitä aidosti kuunnellaan. Se mikä aikuiselta voi tuntua vähäiseltä ja merkityksettömältä, saattaa lapselle merkitä paljon.

”Esimerkiks viime vuonna tuli suuri juttu muurahaisesta siellä metsäs nii sitte siitä tuli pitempi projekti siitä muurahaisesta.” (Kasvattaja 6)

Projektityöskentelyn tarkoituksena on tuottaa yhdessä jotain isompaa ja tärkeää siinä ei ole pelkästään itse tuotos vaan projektin tekeminen ja työskentely yhdessä. Oma panos osana suurempaa kokonaisuutta on tärkeä. Lisäksi projektityöskentely on yhteisöllinen menetelmä, jolloin Lintuviidassa lapset eivät välttämättä askartele yksin, vaan tekevät yhdessä tuotoksia. Tämä saattaakin erään kasvattajan mukaan aiheuttaa vanhemmissa harhakäsityksen, ettei päiväkodissa tehdä mitään.

”No joillaki tuntuu olevan sellanen harhakuva et justiin et ei täällä tehdä mitään ku ei tuu sellasia perinteisiä kahtakymmentäviittä samantyyppistä askartelua tai...” (Kasvattaja 5)

”Täällä on ehkä tärkeämpää se että se tuotos ei oo tärkeä vaan se, mitä tehdään ja miksi tehdään. Se prosessi. Mitä se lapsi saa siitä, mitä me yhdessä eletään siinä läpi ku me tehdään jotain kangasmaalusta tuolla. Mitä me jutellaan siinä ja mitä ne lapset oppii ja mitä niinku kokemuksia ne saa.” (Kasvattaja 5)

Toinen yhteisöllinen ja lapsilähtöinen menetelmä on metsätoiminta, joista muutama kasvattaja mainitsee. Metsäretkiä he Lintuviidan päiväkodissa on toteuttavat paljon ympäri vuoden, lukuun ottamatta talvea. Metsäretkiä on helppo toteuttaa, koska metsää löytyy ihan päiväkodin läheltä. He saattavat ottaa lounaan mukaan sinne ja syödä sen siellä. Lisäksi metsässä on usein joku teema tai joku pieni juttu, mitä käsitellään. Vapaalle leikille jätetään kuitenkin tilaa. Kasvattajat liittivät metsätoiminnan myös lapsilähtöisyyteen, jolloin lapsella on mahdollisuus aitoihin mielikuvituksellisiin leikkeihin.

”Vaikka siellä on aina joku teema tai pieni asia, jota käsitellään niin siellä on mahdollisuus siihen vapaaseen leikkiin ja ihmettelemiseen, maisteleminen ja haistelemiseen ja keskusteluun ja sitte sieltä voi nousta lapsilta jotaki että lähetään tutkimaan jotaki ötökkää tarkemmin päiväkodilla ja siitä voi poikia isompiki juttu.” (Kasvattaja 5)

”Ja luonnossahan on ny kaikista kasveista ja eläimistä lähtien et siellä on ihan rajaton määrä johon voi niinku keskittyä ja mistä voi jutella et ei siellä niinku ideat kesken lopu.” (Kasvattaja 4)

Näistä kasvattajien kommentteista voisi päätellä, että metsä ja luonto tarjoavat lapselle paljon tutkittavaa ja nähtävää. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) mainitaan lapselle ominainen tapa toimia, joka on juuri leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla. Metsätoiminnassa yhdistyvät kaikki nämä elementit. Metsästä saattaa nousta jotain sellaista, mistä saattaa kasvattajan mukaan nousta isompikin juttu, kuten esimerkiksi projekti.

7.3 Pienryhmätoiminta ja omahoitajuus takaavat lapsen kohtaamisen ja yksilöllisyyden huomioimisen

Miten lapsen yksilöllisyys taataan ja hänet kohdataan päivähoidon aikana varsinkin suuressa, yhteisöllisessä päiväkodissa? Kysymys on sinällään kiinnostava, koska päivähoitokeskustelu on usein sitä, että kohdataanko lapsi päivässä ja huomioidaanko häntä yksilöllisesti. Tämä on varmasti aihe, joka puhuttaa kaikkia varhaiskasvatuksen parissa työskenteleviä ihmisiä, mikä on tietysti hyvä, että asiasta keskustellaan. Miten lapsen kohtaaminen ja yksilöllisyyden huomioiminen toteutuvat siis yhteisöllisesti toimivassa päiväkodissa?

Muutama kasvattaja mainitsee, että pienryhmätoiminnalla on suuri merkitys lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Varsinkin kun lapsia on paljon yhteisöllisesti toimivassa päiväkodissa, on pienryhmätoiminta kaiken perusta, kuten myös Lintuviidan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan. Toiminta perustuu pienryhmiin, jota voi olla kahdenlaisia; kiinteitä pienryhmiä sekä vapaamuotoisia, lasten valintojen kautta muodostuvia ryhmiä.

” Mun mielestä sillä on tosi suuri merkitys ku ei oo niitä perinteisiä ryhmiä niin kumminki on sitte mahdollisuus olla pienis ryhmis.” (Kasvattaja 1)

Kiinteät pienryhmät rytmittävät päiväkodin arkea ja niille on suunniteltu tietty paikka ja aika. Jokaisella pienryhmällä on tietyt lapset ja sitä ohjaa tietty aikuinen. Kasvattajat kertovat, että pienryhmissä pystytään toteuttamaan ikä- ja kehitystason mukaista toimintaa. Muutama kasvattaja mainitsee esimerkiksi yhteisöllisyyden mahdollistavan tässä sen, että lapsi saatetaan myös esimerkiksi siirtää samanikäisten pienryhmästä johonkin toiseen, joka vastaa enemmän hänen kehitystasoaan, keskustellen ensin tietysti vanhempien kanssa. Vapaamuotoisia pienryhmiä muodostuu arjessa myös lapsen valinnan mukaan. Lapsi voi valita oman leikkikaverinsa ja paikan. Näin yhteisön sisälle muodostuu pieniä, lasten omia yhteisöjä. Vastaajat kokivat pienryhmätoiminnan yleisesti hyvin merkitykselliseksi koko toiminnan kannalta.

” Et siellähän vahvennetaan se, että jokainen saa ikätasonsa mukaan semmosta yksilöllistä toimintaa. Ja toisaalta ne on hirveen arvokkaita ne vapaamuotoisetki ryhmät, siinä tulee se lapsen valinta.” (Kasvattaja 2)

Pienryhmätoiminta, oli se sitten kiinteät pienryhmät tai vapaamuotoisesti muodostuvat, synnyttävät suuren yhteisön sisälle pieniä, lasten omia yhteisöjä.

”Mun mielestä se on niinku tosi tärkeää, et ensinhän tää tavallaan tää yhteisöllisyyskin kasvaa pienestä ryhmästä sitte isompaan mennään.” (Kasvattaja 3)

Haastatteluun osallistuneet kasvattajat korostavat vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä yksilöllisyyden huomioimisesta. He tuntevat parhaiten lapsensa ja voivat yhdessä päiväkodin henkilöstön kanssa miettiä ratkaisuja lapsen rytmien ja muiden perheen toiveiden mukaan. Pienryhmät mahdollistavat myös sen, että kaikki lapset eivät ole aina samaan aikaan talossa, koska osa voi olla ulkona luis-telemassa ja osa pajassa työskentelemässä.

Lisäksi yksilöllisyys ja sen takaaminen liitettiin lapsen kohtaamiseen. Se onnistuu vastaajien mukaan kiinteissä pienryhmissä, joissa on ikä- ja kehitystason mukaista toimintaa.

”Ja sitte on ne kiinteet pienryhmät, jolla on ne omat aikuiset ja se oppii tuntemaan sitte ne ja antamaan sitä yksilöllisyyttä sitte.” (Kasvattaja 1)

Lintuviidassa on myös omahoitajuutta, jolloin yhdellä kasvattajalla on aina noin 5-7 omaa lasta ja he hoitavat kiinteämmin näiden lasten asioita. Omahoitajuus erityisesti hoidon alussa on tärkeää, jolloin omahoitaja on kiinteämmin lapsen kanssa ja auttaa häntä pääsemään mukaan päiväkodin rytmiin ja luo turvallisuuden tunnetta. Omahoitajuus varmasti tukee myös sitä, että joku ottaa vastuun lapsen asioista ja on tietoinen niistä.

”Meillähän on niinku noi omat lapset. Jokaisella on aina viis tai kuus tai seitemän. Ja niitä omia lapsia sitte dokumentoidaan ja palaverissa käydään läpi. Tulee sitte niinku vähä kaikille tutuiks.” (Kasvattaja 4)

Kasvattaja kertoo vastauksessaan, että lapsia dokumentoidaan ja käydään läpi palaverissa heidän asioita. Muutama kasvattaja mainitsee yhteisöllisyyden eduiksi sen, että kaikilla on jotain sanottavaa lapsesta ja näin saadaan monipuolinen kuva lapsesta. Omahoitaja on se, jonka tulisi olla ajan tasalla lapsen asioissa. Vaikka omahoitaja ei toimisikaan päivittäin lapsen kanssa tiiviisti, on hänellä mahdollisuus saada tietoa juuri muilta työntekijöiltä tai erilaisten dokumentointikanavien kautta. Lintuviidassa käytetään muun muassa havainnointivihkoa, jolloin jokaisella lapsella on oma vihko, mihin kirjataan asioita hänestä. Näin kaikki voivat kirjoittaa sinne havaintoja lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

” Sitte on tärkeää laittaa ihan paperillekin jotain havaintoja lapsista, koska meillä on ne omat lapset kaikilla niin niin sitte ne ei välttämättä oo siinä omas pienryhmäs mitä vetää. Nii sitte on tärkeitä et ne toiset kasvattajat laittaa niitä jotaki ylös ja että kertoo niitä omia havaintoja.”
(Kasvattaja 6)

8 YHTEISÖLLISYYDEN HYÖDYT LAPSILÄHTÖISYYDEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyöni toinen tutkimusongelma tai tutkimuskysymys on, mitä hyötyä yhteisöllisyydestä on lapsilähtöisyyden näkökulmasta? Osittain samoja asioita ja ajatuksia kasvattajilla oli paljon, mitä jo edelliseen tutkimuskysymykseen eli siihen, miten lapsilähtöisyys toteutuu yhteisöllisessä päiväkodissa. Tässä osassa tuon esille nimenomaan esille yhteisöllisyyden sosiaalista luonnetta eli sitä, mitä hyötyä yhteisöllisyydestä eli siitä, että kaikki aikuiset ja lapset toimivat yhdessä, on. Tätä osiota voisi osittain verrata siihen, mitä hyötyä yhteisöllisyydestä on verrattuna tavalliseen päiväkotiryhmään.

8.1 Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen

Lintuviidassa on lähes sata lasta ja yli parikymmentä työntekijää eli lastenhoitajia, lastentarhanopettajia ja laitoshuoltajia. Haastatteluun osallistuneista kasvattajista moni kertoo, että yhteisöllisyyden hyötyinä on juuri sen sosiaalinen luonne; lapset saavat leikkiä eri-ikäisten lasten kanssa ja oppivat toinen toisiltaan. Joissakin kasvattajien vastauksissa tulee esille mallioppiminen eli juuri se, että lapset oppivat toisiltaan. Isommat lapset pitävät hyvää huolta pienemmistä lapsista ja ”pajaaavat pienempiä”. Lapsissa kehittyy varmasti se taito, että muita täytyy ottaa huomioon.

*”Pienemmät oppii isommilta ja isommat pajaa pienempiä ja tulee sel-
lasta niinku yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sellasta jotenki.. Että kyllä
sen tuolla pihallaki huomaa et kuinka isommat sitte huolehtii niinkö
pienempiä. Että normi päiväkodeissa, ei voi yleistää, mut niinku pie-
nemille on oma piha et ne on siellä yhes.” (Kasvattaja 3)*

Itseäni mietitytti etukäteen se, kuinka lapset oppivat yhteisöllisyyden tavoille ja miten he pääsevät tähän sisään. Haastattelussa lähes puolet kasvattajista mainitsi jossain kohtaa haastattelua, että lapset oppivat yllättävän nopeaa ja löytävät oman paikkansa ja kaverinsa yhteisöllisessä päiväkodissa. Asiaa voi ehkä edistää se, että on paljon varaa valita, kenenkä kanssa leikkii ja toimii.

”Ku uus lapsi tulee hoitoon nii menehän siinä niinku aikansa et pääsee tähän sisälle ja niinku tutuksi, mutta sitte aika nopeesti rupee hahmottumaan semmosia kavereita et kenenkä seuraan hakeutuu ja semmosia niinku kavaruussuhteita aika nuorellaki iällä.” (Kasvattaja 4)

”Ja huomaa et lapset on aivan innoissaan ja tykkää. Niinku moni semmonen hiljanenki on menny eteenpäin ja löytänyt kavereita ja ku ei tarvi olla siitä omasta ryhmästä sitä kaveria ja se voi olla et siinä ei oo. Se voi löytyä jostain muusta ryhmästä.” (Kasvattaja 3)

Kasvattajien kommentteista tulee esille, että yhteisöllisyyteen pääsee sisälle melko nopeasti lapsen löydettyä oma paikkansa yhteisöstä kaverisuhteiden kautta. Kaverisuhteet osaltaan varmasti auttavat lasta pääsemään sisälle yhteisöllisesti toimivan päiväkodin arkeen ja toimintaan. Koivulan (2010, 153) tutkimuksen mukaan juuri ystävyysuhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe” ovat tärkeitä elementtejä yhteisöllisyyden tunteen muodostumisen kannalta.

8.2 Aikuiset kaikkia lapsia varten

Lintuviidassa kaikki aikuiset ovat kaikkia lapsia varten, mikä osaltaan varmasti edistää sitä, että lapset oppivat, että ihmiset ovat erilaisia. Lapset ovat erilaisia ja niin myös aikuiset. Mitä muuta hyötyä monesta kasvattajasta on lasten näkökulmasta? Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 13) mainitaan yhdeksi kasvatuspäämääräksi toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen, joka tarkoittaa siis sitä, että jokainen lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja välittämään toisista. Lapsi suhtautuu myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin ympäristöihin ja kulttuureihin. Lintuviidan yhteisöllisyys edistää varmasti tämän kasvatuspäämäärän toteutumista, koska yhteisössä on paljon eri ihmisiä, joilla saattaa olla myös eri kulttuuritausta. Kukaan kasvattajista ei maininnut tätä, mutta seuraava esimerkki kuvastaa mielestäni kasvatuspäämäärässä onnistumista. Muutama kasvattaja mainitsi, että valikointia lapsilla ei tule esimerkiksi aikuisten suhteen. Normaalisti päiväkodissa saattaa tulla tilanteita, jolloin lapselle ei kelpaa jokin tietty aikuinen vaan tarvitsee juuri sitä yhtä. Vastanneet kasvattajat ovat huomanneet, että lapset tulevat kertomaan murheistaan ja iloistaan kenelle tahansa aikuiselle. Lapset varmaan vähitellen alkavat huomaa-

maan, että kaikki aikuiset ovat kaikkia lapsia varten. He oppivat näin toimimaan myös erilaisten aikuisten kanssa, joka on myös tärkeää.

”Varsinki isot lapset ei piittaa kuka aikuinen siinä on, että kyllä ne kenelle vaan sen murheensa kertoo ja asiansa tai muuta, sillalaila sosi-aalisia ja rohkeita lapsia on lapset. Ja kyllä mun mielestä noi pienetki nii ei ne piittaa kuka siinä on.” (Kasvattaja 1)

”Ei tavallaan niinku pienilläkään oo semmosta valikointia, että joskus on nähny ku on pienten ryhmän opettajana, että tämä ’Merja’ tässä on niinku kova sana tälle ’Hermannille’, et semmosta on voinu olla mut ei meillä oikeestaan oo.” (Kasvattaja 2)

Samantapaiseen esimerkkiin tutustuin myös lukiessani Kuperkeikka esikoulujen sivuja, jossa siis yhteisöllisyys on myös vahvasti läsnä. Eräs siellä työskennellyt työntekijä kertoi artikkelissa, että kun lapsia ei ole jaoteltu ryhmiin, ei pääse syntymään me ja muut – ajattelua, vaan kaikki ovat samaa yhteisöä. (Muuronen 2004). Tämä kertoo mielestäni yhteisöllisyydestä ja sen aidosta toteutumisesta, johon välttämättä tiukasti ryhmäsidonnaisissa päiväkodeissa ei päästä.

8.3 Lasten ja kasvattajien vahvuuksien hyödyntäminen

Kuten aikaisemmin on tullut esille, yhteisöllisyys ja sen yhteisöllisen päiväkodin tilat mahdollistavat sen, että lapsi voi esimerkiksi vapaan leikin tai toiminnan aikana tehdä asioita, joista hän pitää. Sama pätee myös Lintuviidan kasvattajiin, jolloin he voivat hyödyntää omia vahvuuksia ja toisten vahvuuksia toiminnan toteutuksessa. Yleisesti saatetaan ajatella, että päivähoidossa olevan työntekijän tulisi olla hyvä musiikillisesti, taiteellisesti ja liikunnallisesti, jotta lasten kanssa voisi monipuolisesti toimia. Näin ei kuitenkaan enää nykyään tulisi olla, koska jokaisella meistä on ne vahvuudet, joita voimme työssä hyödyntää. Yhteisöllisessä päiväkodissa näitä voidaan hyödyntää aivan eri tavalla kuin ryhmäsidonnaisessa päivähoitoryhmässä.

”Sit ku täällä on tosi täs systeemis et voi tehdä sitä, missä oot hyvä ja mistä sä tykkäät. Ja mä oon ainaki huomannu sen, että ku ei oo sillai pakko nii tekee niitäki, mistä oli ennen aivan kauhuissaan et nyt pitää vetää joku laulutuokio koko talolle, nii ei oo enää sitä tunnetta, vaikka sun pitäs tehdä se. On semmonen takaportti, et sä voit sanoa et ’Milla’

pidä sä et sä oot niin hyvä laulamaan. Se on mun mielestä tosi hyvä ja se on lapsillaki se, saa tehdä mis ne on vahvoja.” (Kasvattaja 3)

Toiminnan jakaminen ja omien vahvuuksien hyväksikäyttäminen vahvistavat varmasti työn miellekyyttä. Kasvattajan kommentista tulee esille, että vaikka pitäisikin pitää jokin laulutuokio, ei se jännitä niin, koska tiukan paikan tullen voi myös perääntyä. Varmasti sekin helpottaa, että kaikki tietävät, että ei tarvitse olla hyvä kaikessa. Kuitenkin asioita saattaa tehdä, vaikka niissä ei mielettömän hyvä olisi, jollaisella on lupa esimerkiksi laulaa sillä lauluäänellä joka on. Yhteisöllisyys mahdollistaa myös sen, että kaikkien ei tarvitse perehtyä johonkin tiettyyn juttuun vaan siihen perehtynyt työntekijä voi esimerkiksi vetää suunnittelemansa toiminnan kaikille lapsille pienemmissä ryhmissä. Eräs kasvattaja kertookin, että se säästää kaikkien resursseja, kun asioita voidaan jakaa ja delegoida.

”Mut sillalaila joku rupee kehittelemään jonku niin se vetää sitte kaikille ettei kaikkien tarvitse siihen perehtyä.” (Kasvattaja 1)

9 YHTEISÖLLISYYDEN HAASTEET JA KEHITTÄMISEN TARPEET LAPSILÄHTÖISYYDEN NÄKÖKULMASTA

Yhteisöllisyys tuo varmasti monia haasteita päiväkotiin, joita joudutaan arjen toimimisen kannalta ja lapsen edun vuoksi miettimään aina uudestaan ja uudestaan. Yhteisöllisen päiväkodin ryhmättömyys ja työprosessi verrattuna tavalliseen päiväkotiryhmään on erilainen, joten se tuo hyötyjen lisäksi myös haasteita työntekijöille. Kerron tässä luvussa, mitkä ovat niitä haasteita ja kehittämisen kohteita, joita kasvattajat kertovat olevan heidän yhteisöllisessä päiväkodissa lapsilähtöisyyden näkökulmasta.

9.1 Haasteet

Informaatio ja tiedonkulku. Yli puolten kasvattajien vastauksesta tuli esille informaation ja tiedonkulun tärkeys ja tavoittaminen kaikkien asioiden kannalta, erityisesti lasten asioiden. Lintuviidan päiväkodissa on paljon eri informaatiokanavia, joita kasvattajien tulisi seurata päivittäin. On muun muassa muistitaulua, sähköpostia, palavereita, kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta ja havainnointivihkoja, joita tulisi seurata säännöllisesti. Informaatio ja vuorovaikutus ovat vahvasti läsnä päiväkodin arjessa, joten se vaatii kasvattajilta paljon sitoutuneisuutta ja joustavuutta, jotta pystyy toimimaan tavoitteellisesti.

”Kyllä siinä pitää niinku hoitajien kannalta niinku vuorovaikutus toimia, että niitten lasten asiat tulee niinku hoidettua ajantasalle ja informaatio toimii ja palaverin pitämiset. Et jos ne ei toimis nii sitte se tyssäis kyllä koko homma.” (Kasvattaja 4)

Muutama kasvattaja yhdistää tiedonkulun haasteen myös vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kasvatuskumppanuuden mukaisesti jokaisesta päivästä tulisi osata kertoa lapsen vanhemmalle, mitä hoitopäivän aikana on tapahtunut. On kuitenkin ymmärrettävää, että esimerkiksi iltavuoroon tullut työntekijä ei välttämättä osaa kertoa tarkasti vanhemmille, mitä joku lapsi on tehnyt ja kenen kanssa leikkinyt. Jos jotain erityistä on tapahtunut, on siitä informoitu kuitenkin iltatyönteki-

jälle. Eräs kasvattajista kertoo, että tässä on vielä pieni kehittymisen paikka. Vanhemmat voivat myös katoa eteisessä olevasta tapettikirjasta, mitä päivän aikana on pääpiirteittäin tapahtunut.

”Ja niinku ihan vanhempien hakutilanteet, et pitää olla jotaki sanottavaa lapsesta et vaikka oiski nähny vaan pienen hetken nii sitte kuitenkin olis sitä tietoa, että mitä lapsi on tehny päivän aikana ja onko jotain erityistä tapahtunu.” (Kasvattaja 6)

Yhteisön dynaamisuus. Monet kasvattajista sanovat eri kysymysten yhteyksissä, että kasvattajien täytyy olla valveutuneita koko työpäivän ajan, jotta pysyy lasten ja päiväkodin asioissa ajan tasalla. Suunnitelmat saattavat muuttua yhtäkkiä ja niihin täytyy pystyä mukautumaan. Lintuviidan työntekijät pitävät säännöllisesti talon palaverieita, mutta yhdessä he kokoontuvat myös työilloissa, joissa pohditaan ihan arkisiakin juttuja. Työ yhteisöllisessä päiväkodissa on useamman haastatteluun osallistuneen kasvattajan mukaan haastavaa ja vaatii paljon töitä eikä välttämättä helpolla pääse.

”Kyllä se niinku henkilökunnan kannalta nii täähän on aika saattaa olla aika raskastaki. Pitäis niinku kaiken aikaa olla hollilla ja sillalaililla et jos on niinku henkilökuntaa pois nii kyllähän se tuo lisää työtä sit muille.” (Kasvattaja 4)

”...Ku tää elää niin paljo tää systeemi ja aina tule joku juttu, et ei se oikeen hyvin toimi ja mitenkä saatais se toimimaan paremmin.” (Kasvattaja 3)

Kastari-Johanssonin haastelussa kysyin myös häneltä, mitkä asiat hän näkee haasteeksi ryhmättömän päiväkodin työprosessissa. Työprosessin joustavuus ja muunneltavuus ovat ehdottomasti hyviä juttuja, mutta se myös haastaa työntekijöitä Kastari-Johanssonin mukaan ammatilliseen työhön ja kehittämiseen. Lintuviidan työntekijöiden tapaan hän mainitsee, että se vaatii koko ajan sitä, että on kartalla missä mennään. Tässä on kuitenkin paljon hyviä asioita, kuten se että näin työyhteisö pysyy liikkeessä, jolloin se ei pääse pysähtymään ja jopa sairastumaan. Kastari-Johanssonin mukaan lapsi hyötyy myös kehittyvästä työyhteisöstä, koska työprosessin takia toimintaa pystytään koko ajan muokkaamaan ja ratkaisemaan uudelleen.

Yhden kasvattajan mukaan lasten liikkuvuus on yksi haaste yhteisöllisessä päiväkodissa. Päiväkodissa on paljon tilaa ja huoneita, missä lapsi voi leikkiä. Haasteena tämä on sen vuoksi, koska lapset saattavat hyvinkin nopeaa vaihtaa tilaa ja leikkiä. Kasvattaja korostaa vastauksessaan sitä, että kasvattajan tulee olla ammattilainen, joka ohjaa leikkiä pitkäjänteisemmäksi. Lasten liikkuvuuden ja pitkäjänteisemmän leikin tueksi on kehitetty Lintuviidassa ratkaisuja muun muassa siten, että lapsi valitsee välipalan jälkeen oman kuvansa ja laittaa sen sen huoneen oveen, johon menee leikkimään. Näin lapsi valitsee itselleen leikkipaikan loppu päiväksi, kunnes menevät ulos leikkimään. Samoin aikuiset valitsevat paikan, jossa he lasten tapaan viettävät loppu iltapäivän.

”No haasteena varmasti se, ku täällä on tää liikkuminen mahollista ja että kuitenkin on aikuiset valvotuneita, et se ei mee semmoksiksi älyttömäks ravaamiseksi et vaihdetaan paikkaa.” (Kasvattaja 5)

Pienet yhteisöllisessä päiväkodissa. Pienten lasten paikka päivähoidossa puhuttaa yleisessä keskustelussa. Lintuviidassa pienimmät lapset ovat yhden vuoden kieppeillä. Osa kasvattajista mainitsee, että heitäkin on mietityttänyt alle 3-vuotiaiden tilanne yhteisöllisessä päiväkodissa. Pienet lapset tarvitsevat paljon perushoitoa ja näin ollen myös aikuisen läsnäoloa. Lisäksi vuorovaikutussuhteita tulee valtavasti pienille lapsille. Pienten, alle kolmivuotiaiden lasten turvallisuuden tunnetta on pyritty lisäämään Bambers – pienryhmän avulla, jossa toimii aina tietyt aikuiset. He toimivat siis aamupalasta ruokailuun pienryhmässä, jossa on aina kolme kasvattajaa. Tämä varmasti edistää myös sitä, että muilla aikuisilla on enemmän aikaa isommille lapsille ja heidän tarpeille.

”Ja ollaanhan me pieniä rajouksia tehty niitten pienten osalta, et nyt heillä on tavallaan aamupäiväksi nimetty niinku kolme aikuista kenenkä kaa sitten nimetyssä tilassa on sitte viettämäs aikaa siinä aamiaisen ja aamupäivän ulkoilun välisen ajan, että siellä tehdään sitte ikätasosta toimintaa.” (Kasvattaja 2)

9.2 Lapsilähtöisyyden kehittäminen yhteisöllisyyttä hyödyntäen

Vaikka Lintuviidan yhteisöllisessä päiväkodissa on paljon lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen elementtejä ja mahdollisuuksia, voisi niitä kehittää kuitenkin entisestään. Lapsilähtöisyyden kehittäminen voisi sanoa olevan mitä tahansa kehittämistä lapsen edun vuoksi ja kehittämistä päiväkodissa tapahtuu kasvattajien mukaan jatkuvasti.

Lasten mielipiteet ja ideat näkyville. Hyvin moni kasvattaja kertoo, että lapsilähtöisyyttä voisi kehittää entisestään ottamalla esimerkiksi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen heitä mukaan. Päivähoidossa on lapsen omaehtoisen toiminnan lisäksi 'aikuisjohtoista' toimintaa, jolloin aikuinen suunnittelee ja määrittelee toiminnan, joka tapahtuu tietyssä paikassa, tiettyyn aikaan ja tietyllä ryhmällä. Luulen, että juuri tähän lapsia tulisi ottaa entistä enemmän mukaan. Yhdeltä kasvattajalta tuli esille eräs keino lisätä lapsilähtöisyyttä nimenomaan hyödyntäen yhteisöllisyyttä; lasten kokoukset. Niissä kasvattajan mukaan lapset voisivat itse toimia puheenjohtajana. Näin lasten ääni saataisiin todellisesti kuuluviin. Lisäksi tärkeää on kuunnella ja kuulla lasta normaalissa arjessa. Kasvattajien tulisi olla siis herkkänä lasten ajatuksille ja ideoille.

”Ja lasten ajatuksia vielä enemmän niinku kuuluviin ja niistä lähtis se juttu.” ”Herkkänä olla kaikille ajatuksille ja että tuota semmosiaki on esimerkiks ku lasten kokouksia..” (Kasvattaja 3)

Havainnonnin, arvioinnin ja dokumentoinnin kautta. Lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta tehdyt havainnoinnit, niiden dokumentointi ja arviointi ovat laadukkaan varhaiskasvatuksen yksi mittari. Haastattelussa kysyin niiden merkityksestä yhteisöllisessä päiväkodissa lapsilähtöisyyden näkökulmasta ja osa haastatteluun osallistuneesta kuudesta kasvattajista sanoi, että havainnoinnilla, dokumentoinnilla ja arvioinnilla on suuri merkitys, jopa suurempi kuin normaaleissa päiväkodeissa. Kaikilla on mahdollisuus tehdä havainnot lapsista ja kirjata niitä ylös lasten omiin havainnointivihkoihin. Lisäksi moni kertoo, että he ovat saamassa koulutusta arvioinnista ja pedagogisesta dokumentoinnista. Tämä kertoo siitä, että päiväkodissa kehitellään koko ajan toimintaa lapsilähtöisempään suuntaan, koska

näiden avulla saadaan toimintaa näkyvämmäksi niin lapsen kannalta kuin kasvat-
tajien, mutta myös vanhemmat voivat nähdä esimerkiksi videokuvauksen avulla,
mitä hoitopäivän aikana tapahtuu.

*”No se arviointi, havainnointi ja dokumentointi saisi olla vielä enemmän
osa arkea. Et sitä kautta sitte pystyttäis arvioimaan jotaki tiettyjä tilan-
teita et esimerkiks mä tykkäisin siitä videokuvauksesta ja sitte voitais
niihin palata, mitä siinä on tapahtunu ja arvioida niitä tilanteita ja miten
niis vois toimia enemmän lapsilähtöisesti. Et sitte edelleenki vaan
enemmän sitä lasten ääntä kuuluviin sen havainnoinnin ja dokumen-
toinnin kautta.” (Kasvattaja 5)*

Kasvattaja kertoo, että havainnointi, dokumentointi ja arviointi osana arkea voisi
olla välinen kohti lapsilähtöisempää toimintaa. Lapsen ääntä tai ideoita ei välttä-
mättä normaalissa arjessa, joka on usein jopa kiireistä, välttämättä kuule tai siihen
ei kiinnitä huomiota. Videoinnin avulla lapsen ääni saataisiin esille.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön johtopäätökset luvussa pyrin tuomaan esille teorian ja peilaan sitä saamiini tutkimustuloksiin. Lapsilähtöisyys on käsitteenä laaja ja se voidaan ymmärtää tarkoittavan monia eri asioita. Sen kuitenkin voisi sanoa olevan varhaiskasvatuksen perusta, koska lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa omaan päivähoitopäiväänsä. Ilman lapsilähtöistä kasvatusta päivähoito olisi vieläkin aikuisen suunnittelemaa ja toteuttamaa kasvatusta, jolloin lapsi ei juuri saisi vaikuttaa oman päivänsä kulkuun. Järvisen ym. (2009, 36) mukaan lapsilähtöistä kasvatusta on tutkittu useissa eri tutkimuksissa ja on todettu, että se edistää lapsen sopeutumista yhteiskuntaan, tukee lapsen itsetuntoa ja edistää myöhemmin suoriutumista koulussa. Juuri nämä asiat ovat varhaiskasvatuksen tavoitteita, joihin hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella pyritään vaikuttamaan. Lapsilähtöisyys voidaan ymmärtää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintaympäristön näkökulman kautta. Fyysisellä ajattelulla tarkoitetaan sitä, että itse päiväkodin toimintaympäristö on lapsilähtöinen; tavarat, lelut, tarvikkeet ovat lasten ulottuvilla ja päiväkodissa näkyy lapsen kädenjälki. Turvallisuus ja käytännöllisyys ovat fyysisen toimintaympäristön perusta. Psyykinen taso voisi tarkoittaa kasvattajien pedagogista näkemystä ja osaamista eli sitä, millä keinoin pyritään pääsemään varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kunkin lapsen kohdalla. Päiväkoti-ikäisen lapsen tärkein kehityshaaste on itsetunnon kehittyminen ja minuuden vahvistaminen. Sosiaalinen taso voisi kuvata sitä, että kasvattajat ymmärtävät lapsen koko kasvatusympäristön merkityksen; perhe, ystävät ja koko päiväkodin lapset ja aikuiset. Päiväkodissa lasta on kasvattamassa koko se yhteisö, jossa lapsi toimii, on se sitten oma ryhmä tai koko päiväkotia, jossa lapsi toimii.

Lapsilähtöisyys yhteisöllisessä päiväkodissa. Ensimmäinen tutkimuskysymys työlläni on, miten lapsilähtöisyys toteutuu yhteisöllisessä päiväkodissa. Kasvattajilla oli kaikilla melko samansuuntaiset määritelmät lapsilähtöisyydestä. Sen kerrottiin tarkoittavan lapsen yksilöllisyyden ja tarpeiden huomioimista, lapsen kuulemistaan ja mielipiteiden huomioon ottamista. Yhteisöllisessä päiväkodissa nämä toteutuvat hyvin ja suurin osa kasvattajista sanoo yhteisöllisyyden mahdollistavan pa-

remmin lapsilähtöisyyden, mitä ryhmäsidonnaisissa päiväkodeissa. Asiaa perusteltiin sillä, että yhteisöllisessä päiväkodissa lapset voivat saada kavereita yli ikärajojen, koska ikäsidonnaisia ryhmiä ei ole.

Kerroin aiemmin lapsilähtöisyyden fyysisestä ulottuvuudesta eli siitä, että itse toimintaympäristö on lapsilähtöinen. Yhteisöllisen päiväkodin tilat mahdollistavat lapsilähtöisyyden toteutumisen, koska tilat ovat jaoteltu teemojen mukaan ja lapsi voi valita, missä vapaan leikin aikana on tai mitä alkaa tehdä. Arjessa lapsi voi itse tehdä pieniä valintoja, joilla vaikuttaa omaan päivähoitopäiväänsä.

Varhaiskasvatuksen kentällä on kritisoitu Kinoksen (2001, 28) mukaan päiväkotien aika- ja ryhmäsidonnaisuutta, joka säätelee lapsen mahdollisuutta muun muassa sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja mahdollisuuteen vaikuttaa omaan päiväänsä. Juuri nämä ajatukset ryhmän liikuttamisesta ja yksilöllisyyden laiminlyönnistä olivat tausta-ajatuksena siinä, miksi Porvoossa päiväkotiki Kuperkeikassa alettiin purkamaan työprosessia. Lintuviidan kasvattajien vastauksissa tuli esille juuri lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. Yhteisöllisen päiväkodin ryhmättömyys ja liukuva työprosessi mahdollistavat lapsen yksilöllisen rytmin toteutumisen eli asioita tehdään yksilölliseen tahtiin. Tämä tapahtuu siten, että esimerkiksi ruokailuun, nukkumaan ja ulos lapset ohjataan yksilöllisesti tai pienissä ryhmissä.

Yhteisöllisenä menetelmänä Lintuviidassa käytetään projektityöskentelyä ja metsätoimintaa, jotka ovat menetelminä äärimmäisen lapsilähtöisiä. Projektityöskentelyn lähtökohtana on, että lapsilta lähtee jokin idea, jota aletaan työstämään yhteisesti. Tärkeää työskentelyssä on itse tekeminen, ei lopputulos. Taiteen tekemisessä juuri tekeminen ja yhdessä eläminen tässä ja nyt on tärkeää.

Erittäin merkitykselliseksi kasvattajat kokivat pienryhmätoiminnan lapsen kohtaamisen ja yksilöllisyyden huomioimisessa. Toiminta yhteisöllisessä päiväkodissa perustuu pienryhmiin, joita on kahdenlaisia; kiinteitä iän- ja kehitystason mukaiset ryhmät sekä vapaamuotoisia pienryhmiä, joita muodostuu pitkin päivää esimerkiksi lapsen oman valinnan mukaan. Lisäksi pienryhmät rytmittävät päiväkodin arkea. Muutama kasvattaja kertoi myös omahoitajuuden tärkeästä merkityksestä erityi-

sesti hoidon alussa, jolloin lapsi voi luoda turvallisen suhteen johonkin tiettyyn aikuiseen.

Yhteisöllisyyden hyödyt lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Yhteisöllisyyden hyödyiksi voitaisiin lukea kaikki edellä mainittu siitä, miten yhteisöllisyys mahdollistaa lapsilähtöisyyden. Korostan tässä kohtaa kuitenkin enemmän yhteisöllisyyden sosiaalista luonnetta eli sitä, mitä hyötyä on yhteisöllisestä toimintatavasta. Tärkeäksi asiaksi nousi se, että lapset saavat leikkiä eri-ikäisten lasten kanssa ja oppivat toinen toisiltaan. Moni kasvattaja kertoo, että isommat lapset paijaavat ja huolehtivat pienemmistä lapsista. Lapset oppivat yhteisöllisen päiväkodin tavoille melko nopeaa erityisesti kaverisuhteiden kautta. Lapset ovat luonnostaan uteliaita, joten paikat tulevat varmasti nopeasti tutuiksi. Koivulan (2010,153) tutkimuksen mukaan juuri ystävyysuhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe” ovat tärkeitä elementtejä yhteisöllisyyden tunteen muodostumisen kannalta ja tämän myös osa Lintuviidan kasvattajista on huomannut.

Yhteisöllisyyden hyödyiksi osa kasvattajista mainitsee sen, että kaikki aikuiset ovat kaikkia lapsia varten. Heidän päiväkotinsa muodostuu erilaisista ihmisistä, erilaisista persoonallisuuksista ja erilaisista taustoista. Tämä koko kirjo on läsnä päiväkodin arjessa. Muutama kasvattaja kertoo, että lapset oppivat toimimaan erilaisten ihmisten kanssa. Mielenkiintoista oli myös, että osa heistä sanoi, että valikointia esimerkiksi aikuisten suhteen ei tule. Lapset tulevat siis kertomaan murheistaan ja huolistaan kenelle tahansa aikuiselle, ehkä juuri sille, joka on lähellä juuri silloin. Yhteisössä ihmisillä on aina omia vahvuusalueita, joita pystytään hyödyntämään koko yhteisön hyväksi. Näin myös Lintuviidassa pystytään hyödyntämään omia vahvuuksia ja toisten vahvuuksia toiminnan toteuttamisessa. Päiväkodissa työkentelevän ei tarvitse osata tehdä kaikkia, mitä yleensä ajatellaan heidän osaavan; piirtää, laulaa, soittaa, taiteilla, liikkua ja niin edelleen. Toimintaa pystytään jakamaan ja esimerkiksi ne jotka tykkäävät musiikista voivat pitää muskarihetkiä lapsille. Mielenkiintoinen asia oli myös se, että vaikka jonkun pitäisi pitää lauluhetki lapsille, se ei jännitä niin paljon, koska tietää, että jokainen saa laulaa sillä äänellä mikä on. Lisäksi yhteisöllisyys mahdollistaa sen, että osa työntekijöistä voi perehtyä johonkin juttuun enemmän ja toteuttaa sen toiminnan lapsille.

Yhteisöllisyyden haasteet ja kehittämisen tarpeet lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Yhteisöllisyys tuo omat haasteensa päiväkodin arkeen ja näitä haasteita joudutaan miettimään jatkuvasti arjen toimimisen kannalta uudelleen. Yhdeksi isoimmaksi haasteeksi nousi kasvattajien mukaan informaatio ja tiedonkulku. Yhteisöllisessä päiväkodissa on informaatiokanavia paljon, mitä tulisi muistaa seurata. Kasvattajilta vaaditaan melko paljon sitoutuneisuutta ja joustavuutta, jotta voidaan työskennellä tavoitteellisesti. Kasvatuskumppanuuden mukaisesti lapsen päivästä tulisi osata kertoa. Ei ole kuitenkaan mahdollista, että jokainen työntekijä tietäisi kaikkien lasten asioista. Asiasta voidaan kuitenkin ottaa selvää kyselemällä muilta työntekijöiltä. Tietysti siitä on kerrottu, jos jollekin lapselle on tapahtunut jokin erityistä.

Yhteisö on aina elävä ja näin myös tilanteet elävät. Kasvattajien mukaan yhteisön dynaamisuus on yksi haaste. Kasvattajien tulee olla valveutuneita koko työpäivän ajan. Suunnitelmat saattavat yhtäkkiä muuttua ja niihin pitäisi mukautua. Kastari-Johansson (2011) kertoo myös, että työprosessin joustavuus ja muunneltavuus ovat ehdottomasti hyviä asioita, mutta se haastaa työntekijät todelliseen ammatilliseen työhön ja kehittämiseen. Hänen mukaansa lapsi kuitenkin hyötyy kehittäväs- tä työyhteisöstä, koska työprosessin takia toimintaa pystytään koko ajan muok- kaamaan ja ratkaisemaan uudelleen. Moni kasvattaja kertookin, että työ on jatku- vaa kehittämistä. Yhteisön dynaamisuus mahdollistaa myös lapsien liikkuvuuden, joka saattaa joskus olla haasteellista. Päiväkodin monet tilat ja lelut mahdollistavat lapsen nopean tilan ja leikin vaihtamisen. Muutama kasvattaja kuitenkin kertoo, että työntekijän tulee olla se ammattilainen, joka ohjaa leikkiä pitkäjänteisemmäksi. Haasteeksi yhteisössä osa kasvattajista mainitsee pienet alle 3- vuotiaat päiväko- dissa. Pienet lapset tarvitsevat paljon perushoitoa ja näin myös aikuisen läsnäoloa ja aikaa. Kaikista pienimmille on kuitenkin kehitelty oma ryhmä, jossa he viettävät ruokailuun asti tiettyjen aikuisten kanssa aikaa tietyssä paikassa. Näin heille pyri- tään rakentamaan turvallisuuden tunnetta. Tämä voisi kertoa siitä, että toiminta on muunneltavissa ja aidosti kehitetään päiväkodin arkea eteenpäin.

Miten sitten lapsilähtöisyyttä voisi kehittää yhteisöllisyyttä hyödyntäen? Hyvin moni kasvattaja kertoo, että lapsilähtöisyyttä voisi kehittää entisestään ottamalla esi- merkiksi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen heitä mukaan. Kastari-

Johanssonin (2009, 12) mukaan lapsen päivä perustuu hänen omaehtoiseen toimintaan, mutta aikuisen suunnittelee ja toteuttamaa toimintaa on oltava myös. Uskon, että juuri tähän kohtaa Lintuviidan työntekijät ajattelevat, että lapsia voitaisiin enemmän ottaa mukaan ja osallistaa heitä. Yhteisöllisyyttä hyödyntäen eräs kasvattaja kertoo, että lasten kokoukset voisivat olla yhteisöpedagoginen menetelmä saada lasten ääni kuuluviin. Isompien lasten kohdalla lasten kokoukset voisivat hyvinkin toimia. Täytyy olla myös herkkänä muutenkin lasten ajatuksille. Tämän lisäksi lasten ideoita ja mielipiteitä voitaisiin saada enemmän esille havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin kautta. Esimerkiksi videokuvauksen kautta lasten ajatuksia saadaan esille. Näin myös vanhemmille päiväkodin arkea saataisiin enemmän näkyville.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöni tutkimus lapsilähtöisyydestä yhteisöllisessä päiväkodissa osoittautui todella mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi. Tutkimus oli mielenkiintoinen sen vuoksi, että yhteisöllisyyttä ei ole juuri tutkittu lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Yhteisöllisyydessä on paljon lapsilähtöisiä elementtejä ja kuten Kastari-Johanssoninkin (2011) sanoi, ovet ovat aukaistu juuri lapsilähtöisyyden näkökulmasta, kukaan lapsi ei halua olla erotettuina toisistaan ovilla. Yhteisöllinen toimintatapa Lintuviidan kokoisessa päiväkodissa saattaa aiheuttaa puheita, että lapset saavat tehdä mitä vain ja aikuiset vain valvovat toimintaa. Kuten opinnäytetyöni osoittaa, asia ei kuitenkaan näin ole. Toiminta yhteisöllisessä päiväkodissa vaatii paljon organisoimista ja vuorovaikutusta kaikkien toimijoiden kesken, niin työntekijöiden, lasten ja vanhempien kesken.

Tutkimukseni tarkoitus oli haastatella kasvattajien näkökulmasta lapsilähtöisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Sen lisäksi, että tein haastattelun, olisi havainnointi ollut hyvä keino vahvistaa haastattelua. Siinä olisi saanut konkreettisen käsityksen arjen toimimisesta ja näin myös lisätietoa tutkimukseni kannalta. Kuitenkin haastattelujen kautta sain selville sen minkä halusinkin ja asiantuntijahaastattelu antoi varmuutta aiheelle.

Lähteitä lapsilähtöisyyteen löytyi hyvin. Lähteet lapsilähtöisyydestä ovat myös suhteellisen uusia, koska kirjallisuutta siitä alkoi ilmestyä 90-luvulla, jolloin käsite tuli käyttöön. Yhteisöllisyyden ja yhteisökasvatuksen kirjallisuutta löytyi yllättävän niukasti. Vaikka yhteisökasvatusta käytetään hyvin monessa sosiaalialan 'laitoksessa' ei kirjallisuutta siitäkään huolimatta löydy. Kuitenkin tärkeänä lähteenä oli Kalevi Kaipion (1999) Kasvattava yhteisö sekä Haapasen ym. (2000) Yhteisö kasvattaa: päivähoito oppimis- ja kasvattamisyhteisönä. Voi olla, että yhteisökasvatukseen ei olekaan suoranaisia "ohjeita" joiden mukaan toimitaan, koska jokainen yhteisö on erilainen. Yhteisön arvot ja toimintaperiaatteet tulevat usein sisältäpäin eli asiakkaiden ja työntekijöiden yhteisenä tuloksena.

Kehittämiskohteina kasvattajat mainitsivat, että lapsilähtöisyyttä voisi kehittää entisestään ottamalla lapsia mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen sekä saada heidän mielipiteensä esille. Ehkä juuri yhteisöllisyyttä voisi hyödyntää lapsilähtöisyyden kehittämisessä esimerkiksi lastenkokouksilla. Lisäksi he mainitsivat, että esimerkiksi dokumentoinnin kautta saataisiin lasten ääni ja mielipide esille. Esimerkiksi yhteisöllisiä menetelmiä, kuten projekteja voitaisiin dokumentoida. Näitä voitaisiin esittää sitten vanhemmillekin, jotta he pääsisivät näkemään päiväkodin toimintaa. Opinnäytetyöni kehittämisehdotukset ovat varmasti toteuttamiskelpoisia, vaikka vaativat tietysti resursseja ja aikaa. Jatkotutkimuksena voisi tehdä toimintatutkimuksen siitä, miten yhteisöllisiä menetelmiä voisi hyödyntää päiväkodin arjessa ja miten ne toimisivat.

Opinnäytetyöni ansiosta pääsin tutkimaan sisällöllisesti päiväkodin arkea ja sen toimivuutta. En ollut aikaisemmin ajatellutkaan sen tarkemmin, että ryhmäsidonnaisissa päiväkodeissa päiväkodin päivärytmi tosiaan tapahtuu ryhmässä; ulos, sisälle, syömään, nukkumaan ja niin edelleen. Onneksi yhä enemmän hyödynnetään pienryhmiä, jolloin kaikki siirtymätilanteissa lasten ei tarvitse niin paljon odottaa kuin koko ryhmää liikuttaessa. Täytyisi muistaa, että kiireettömän arjen luovat aikuiset, samoin myös kiireellisen arjen. Liian täyteen suunniteltu päivä aiheuttaa sen, että tulee kiire ja lapset pitäisi saada nopeasti ulos, jolloin joudutaan hyvin usein itse heidät pukemaan, vaikka sen jo taitaisivat itse. Kasvattajana täytyy olla tietoinen, että lasten kanssa on varattava paljon aikaa ja suunnitelmat saattavat muuttua. Joustavuus ja lasten mielipiteiden kuuleminen ovat varhaiskasvatuksen perusta tänä päivänä. Pedagoginen kehittäminen kuuluu vahvasti varhaiskasvatuksen tehtäviin, joten jokaisen päivähoitoyksikön tulee miettiä omia pedagogisia vahvuuksiaan ja kehittämisen tarpeitaan.

Tutkimukseni ansiosta olen paljon varmempi tuleva sosionomi/ lastentarhanopettaja. Työstä sain itselleni lapsilähtöisyyteen ja erityisesti yhteisöllisyyteen paljon eväitä, joita uskon pystyväni hyödyntää missä asiakasryhmässä tahansa. Lapsilähtöisyyttä voi kuvastaa missä asiakasryhmässä tahansa olevaan asiakaslähtöisyyteen, joten kaikki se, mitä tutkimuksessani on, voi yhdistää asiakasryhmään kuin asiakasryhmään. Yhteisöllisessä tavassa toimia on paljon hyviä puolia ja nyky-yhteiskunnan individuaalisuudelle vastareaktio. En kuitenkaan tarkoita, että

kaikkien päiväkotien tulisi avata ovet vaan sitä, että ryhmäsidonnaisissakin päiväkodeissa toiminta voitaisiin nähdä yhteisöllisenä ja hyödyntää koko yhteisön voimavaroja. Ehkä kaikkein tärkeimpänä on nähdä yhteisöllisyyden ja lapsilähtöisyyden yhtymäkohdat: kaikki ovat tärkeitä ja tasa-arvoisia keskenään ja asiakkaiden mielipiteiden kuuleminen ja toiminnan suunnitteleminen yhdessä asiakkaiden kanssa antaa asiakkaille osallisuuden tunteen ja vaikuttamisen mahdollisuuden. Ammattilaisina usein erehdymme luulevamme tietää, mitä asiakas tarvitsee, vaikka todellisuudessa he tietävät sen paremmin.

Opinnäytetyön prosessi oli mielenkiintoinen, mutta ajoittain myös haastava. Opinnäytetyön haastavin vaihe oli teorian ja omien ajatusten yhteensovittaminen. Tulosten analysointi oli aikaa vievää, mutta ehkä kuitenkin yksi mielenkiintoisimmista vaiheista. Suunnittelemani aikataulu venyi lähes kaikilta osin, täytyy ottaa huomioon omien aikataulujen lisäksi myös ohjaavan opettajan ja yhteistyötahon aikataulut. Huomasin vasta opinnäytetyön loppuvaiheilla, kuinka paljon työtä ja aikaa tutkimus on vienyt. Kiitokseksi sain kuitenkin itselleni paljon eväitä tulevaan. Voisi jopa sanoa, että ylitin itseni, koska pitkät esseet ja kirjoitelmat ovat aina tuottaneet ongelmia. Opinnäytetyöni on osoitus itselleni siitä, että olen kasvanut ammattilaiseksi ja näin myös valmis työelämään.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus; keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2000. [Verkkojulkaisu]. Opetushallitus. [Viitattu 23.3.2011]. Saatavana: <http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>
- Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. 2000. Yhteisö kasvattaa: Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.
- Haapamäki, J. 2000. Yhteisön merkitys päivähoitossa. Teoksessa: Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. Helsinki: Tammi 26-32.
- Haapamäki, J. 2000. Näkökulmia päivähoiton yhteisöllisyyteen. Teoksessa: Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. Helsinki: Tammi 14 & 16.
- Haapanen, M. 2010. Työnkuva ja työprosessi haltuun- kehittämisprosessi päiväkotiki Kuperkeikassa. Laurea- ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21641/Opinnaytetyo%20Marjo%20Haapanen.pdf?sequence=1>
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi: havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.
- Hermanson, E. 2008. Lapsiperheen oma kirja: Lapsilähtöinen kasvatust ja curling vanhemmuus. [Verkkolähde]. Duodecim: Terveyskirjasto. [Viitattu 12.3.2011]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00034
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos Helsinki: Tammi.
- Hujala, E. 2008. Mikä on varhaiskasvatustuksen imago 2000-luvulla? Varhaiskasvatust 2000-luvulla?: varhaiskasvatustspalvelut ja henkilöstön osaaminen. Opetustalan ammattijärjestö OAJ.[Viitattu 20.2.2011]. Saatavana: http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTT EET/03JULKAISUT/OAJ_VARH_KASV_ARTIK_08%5B1%5D.PDF
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S & Nivala, V. 2007. Päivähoitosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

- Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus Oy.
- Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus University Press.
- Karlsson, L. 2005. Lapsille puheenvuoro: Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Edita, Stakes.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes: Oppaita 63.
- Kastari-Johansson, S. 2009. Ajankohtaista ryhmäkoosta: kuperkeikka 15-vuotta suomalaisessa päivähoidossa. Saatavana: <http://www.kuperkeikkaesikoulut.fi/page.php?id=5>
- Kastari-Johansson, S. 2011. Päiväkoti Kuperkeikka Esikoulut Oy:n omistaja ja johtaja. Puhelinhaastattelu 24.02.2011.
- Kinos, J. 2001. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus. Teoksessa: Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Toim. Hujala, E. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Koivula, Merja. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koivula, Maija. 2010. Kato mua! – Lapsilähtöisyyttä tutkimassa: tutkimuskohteena Satulinnan päiväkoti. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13550/Koivula_Maija.pdf?sequence=2
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoido: työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Kupila, P. 2004. Arviointia varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Arvioidaan yhdessä: näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Toim. Kupila, P. Helsinki: Tammi.
- Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä. 25.10.2007. Unicef. Saatavana: http://www.unicef.fi/LOS_lyhyt
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 19.1.1973/36. Päivähoitolaki.
- Liimola, A. & Voutilainen, L. 1993. Lintupuistojen lapset: Reggio Emilian pedagogisesta ohjelmasta. Stakes: Raportteja 109.
- Lintuviidan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2010-2011.

- Muuronen, K. 2004. Neljä vuotta Kuperkeikassa – mitä jäi käteen. [Verkojulkaisu]. Kuperkeikka Esikoulut Oy. Saatavana: <http://www.kuperkeikkaesikoulut.fi/page.php?sub=8>
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Pedatieto.
- Niiranen, P. & Kinos, J. 2001. Suomalainen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan jäljillä. Toim. Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-Kustannus.
- Rautiainen, A. 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja.
- Siren-Tiusanen. 2001. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt: yksilöllisten erojen huomioon ottaminen. Toim. Helenius, A ym. Teoksessa: Pienet päivähoitossa: alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2.12.2007. Friedrich Fröbelin merkitys varhaiskasvatuksen kehittämisessä. Varhaiskasvatus tänään. [Verkkolehti]. Suomen varhaiskasvatus ry. Saatavana: http://www.peda.net/verkkolehti/jyu/varhaiskasvatus?m=content&a_id=49
- Vasu asiakirja. 2010. THL: Kasvunkumppanit. [WWW-lähde]. Saatavana: http://kasvunkumppanit.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/lait/varhaiskasvatus/linjaavat/vasu-asiakirja
- Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Saatavana: <http://kasvunkumppanit.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

LIITE 1:**HAASTATTELUKYSYMYKSET** (Lintuviidan päiväkotia)**Tutkimusongelmat:**

Miten lapsilähtöisyys ilmenee yhteisöllisessä päiväkodissa?

Mitä hyötyä, haasteita ja kehittämistarpeita yhteisöllisyys tuo lapsilähtöisen ajattelun näkökulmasta?

Taustakysymykset:

Koulutus, työtehtävä? Kuinka kauan olet ollut päivähoitoalalla? Minkälaista koulutusta olet saanut lapsilähtöisyyteen, yhteisöpedagogiikkaan?

Aihealueet/Teemat:**A. Lapsilähtöisyys yhteisöllisessä päiväkodissa**

1. Mitä lapsilähtöisyydellä mielestänne tarkoitetaan?
2. Miten yhteisöllisyys näkyy päiväkodissanne?
3. Miten lapsilähtöisyys mielestänne liittyy yhteisöllisyyteen?
 - a. Kuinka lapsilähtöistä mielestänne yhteisöpedagogiikka on asteikolla 1-10 ja miksi?
 - b. Mikä merkitys vuorovaikutuksella on lapsilähtöisyyden näkökulmasta yhteisöllisessä päiväkodissanne?

B. Lapsilähtöisyyden erityispiirteitä yhteisöpedagogiikassa

4. Miten lapsen yksilöllisyys otetaan huomioon yhteisöllisessä pedagogiikassa?
5. Miten lapsen tarpeet ja mielipiteet otetaan huomioon yhteisöllisessä pedagogiikassa?
6. Miten lapsilähtöisyys ja toisaalta yhteisöllisyys vaikuttavat lapsen ja kasvattajan rooleihin?
7. Mikä merkitys arvioinnilla on yhteisöllisessä päiväkodissanne lapsilähtöisyyden näkökulmasta?

- a. Entä mikä merkitys havainnoinnilla ja dokumentoinnilla on lapsilähtöisyyden näkökulmasta?

C. Yhteisöllisyyden voimavarat ja haasteet lapsilähtöisessä toiminnassa

8. Miten yhteisöpedagogiikka eroaa tavallisesta päiväkotitoiminnasta?
 - a. Mitä hyötyä yhteisökasvatuksesta on?
 - b. Mitä haasteita yhteisökasvatus tuo?
9. Mikä merkitys pienryhmätoiminnalla on yhteisöpedagogiikassa?
10. Miten päiväkotia voitaisiin kehittää niin, että lapsilähtöisyys ja yhteisöllisyys olisivat tasapainossa?